

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **РЕСТИТУЦІЯ В УКРАЇНІ**

∨ *Українські реалії проблеми реституції Ч.2*

- **ЗАКОНОДАВСТВО**

∨ *Закон про мирні зібрання*

- **ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

∨ *Фінансування політичних партій
у Сполучених Штатах Америки*

№ 1 (126) СІЧЕНЬ 2017

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 1 (126) 2017

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

В. Горовий, д-р іст. наук, проф.,
заступник генерального директора НБУВ

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск),
Ю. Половинчак, Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuvar.gov.ua
сіаз.укр

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закон щодо
вдосконалення порядку проходження
військової служби.....3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Закірова
Реституція: PRO ET CONTRA
Ч.2. Українські реалії проблеми реституції.....4
О. Кривецький
Закон про мирні зібрання.....9

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Бусол
Фінансування політичних партій
у Сполучених Штатах Америки:
чи є паралелі з Україною?.....13

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *.....20

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закон щодо вдосконалення порядку проходження військової служби

Президент П. Порошенко підписав Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку проходження військової служби».

Реалізація Закону дає змогу унормувати деякі питання, пов'язані з прийняттям, продовженням і звільненням громадян з військової служби. Зокрема, дасть можливість військовослужбовцям, які проходять військову службу за різними видами контрактів в особливий період, за бажанням продовжити військову службу за новим контрактом або звільнитися з військової служби.

«Це дає вам можливість завершити контракт з тими, хто вирішив повернутися додому, але разом з тим – ні на йоту не знизити боєздатність і боєготовність частин і підрозділів, в першу чергу тих, які знаходяться у зоні проведення АТО, бойових операцій із захисту нашої держави», – звернувся глава держави до присутніх під час підписання законів міністра оборони С. Полторака та начальника Генерального штабу В. Муженка.

«Тим громадянам України, які уклали фактично безстроковий контракт під час особливого періоду, ми даємо можливість відновити справедливість і дати можливість командирам забезпечити їх звільнення», – додав П. Порошенко.

Разом з тим Президент звернув увагу на те, що заміна особового складу здійснюватиметься поетапно. Законом встановлюється, що право на звільнення з військової служби набувають військовослужбовці, які проходять військову службу за контрактом, дію якого було

продовжено понад встановлені строки на період до оголошення демобілізації та які вислужили не менше 18 місяців з дати його продовження. Також звільнитися мають право військові, що уклали контракт на строк до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про демобілізацію та вислужили не менше 24 місяців військової служби за контрактом.

Президент також констатував, що укладання контрактів йде відповідно до графіка. «Ми стрімко наближаємося до 70 тисяч і це свідчить про дуже високий рівень і патріотизму, і готовності зі зброєю в руках захищати Україну, – сказав П. Порошенко. – ...Ми дійсно можемо стверджувати, що за 2,5 роки ми побудували нову українську армію».

Документом також вносяться зміни до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», пов'язані з унормуванням деяких інших питань щодо прийняття, проходження, звільнення з військової служби. Зміни до Кодексу законів про працю України та Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» врегульовуються питання збереження соціальних пільг військовослужбовців.

Раніше глава держави також доручив міністру оборони підвищити доплати військовослужбовцям, які перебувають на першій лінії (лінії зіткнення) – до 6 тис. грн, на другій лінії – до 2,4 тис. грн (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-udoskonalennya-poryadku-proho-39398>). – 2017. – 4.01*).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Закірова, канд. іст. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Реституція: PRO ET CONTRA Ч.2. Українські реалії проблеми реституції

Вперше ще у квітні 2015 р. представники польської громадської організації «Реституція Кресів» (східними кресами, у перекладі – кордонами, називають Західну Україну) заявили: перші позови спадкоємців колишніх власників нерухомості на території Галичини та Волині найближчим часом буде подано в суди Києва і Луцька. І тоді ж цю інформацію поширили і українські, і російські ЗМІ. Пройшло понад півтора роки, і сьогодні інформаційним середовищем знову активно розповсюджуються «новини» про реституційні позови польських громадян. Якщо рік тому позови, як наголошують автори, вже були підготовлені, то чому жодна з претензій так і не дійшла до українського правосуддя чи до судового інституції будь-якої іншої держави? А якщо їх не було взагалі або вони не були кваліфіковано складені, то чому про ці позови потрібно було інформувати суспільство?

Можливо, справа зовсім в іншому, такому, що не має прямого відношення до втраченого права власності і відновлення соціальної справедливості через правовий інструмент реституції? Директор Агентства моделювання ситуацій В. Бала вважає, якщо інформаційна кампанія щодо польської реституції буде тільки наростати, то це питання комусь вигідно використовувати з політичною метою – зіпсувати відносини між Україною і Польщею.

Певне здивування щодо поширення такої інформації висловив представник Фонду «Науково-дослідний центр Польща-Україна» А. Лельонек. Він підкреслює, що українські медіа подали інформацію про підготовлені позови: а) натякаючи, що начебто це організовано на державному рівні, б) без будь-якого аналізу правових підстав, в) цитуючи лише одну сторону (тобто, пана Ренкаса), г) без контексту міжнародного права і внутрішніх польських правових норм, д) на

основі сумнівного джерела, яке неодноразово поширювало інформаційні вкидання російської пропаганди та антиукраїнські тексти. Резюмуючи ситуацію, експерт наголошує, що таким чином медіа, не дотримуючися стандартів чи подаючи інформацію без контексту, спотворюють дійсність і полегшують ведення проросійськими силами інформаційних операцій.

Український економіст С. Тутов, який багато років займається проблемами відносин України та Європи, вважає, що реституція для нашої країни є сьогодні проблемою не стільки юридичною, як політичною.

З цією точкою зору погоджуються і польські дипломати, експерти та оглядачі. Як зазначає польський журналіст Є. Кутковський, питання реституції – політичне, а не юридичне: «Польща не претендує на будинки українців, хоч вони колись і були польськими. Це нонсенс і провокація. Тема реституції виникла напередодні парламентських виборів».

Аналітик Фонду «Науково-дослідний центр Польща-Україна» А. Лельонек зауважує: «“Реституція Кресів” не представляє Польської держави і не є ініціативою, яку б підтримували будь-які польські органи влади. Ця структура побудована маргінальним, проте відомим серед експертів активістом та публіцистом, який є заступником голови проросійської партії “Зміна”, котрою керує звинувачений у шпигунстві на користь Росії Матеуш Піскорський». На думку польського експерта, діапазон впливу подібних ініціатив є однаково невеликим як у Польщі, так і в Україні.

Про те, що ініціатива повернення через суд майна поляків, які колись проживали на землях Західної України, належить представникам певної групи осіб, котрі хочуть створити проблеми і думають «не польськими категоріями», наголосив і посол Польщі в Україні

Ян Пекло. Підстави, на яких майбутні позивачі мають намір вимагати повернення свого колишнього майна або компенсації за нього, очільник польської амбасадки назвав «дуже дивними». Відповідаючи на питання журналістів, чи може подібна ініціатива знайти підтримку в польських політиків, посол Я. Пекло зазначив, що не може говорити від імені польського сейму, але не думає, що є «така загроза».

До речі, польська влада на державному рівні вже кілька разів вирішувала питання про компенсацію майна, втраченого в результаті переселення в 40–50-х роках минулого століття. Зокрема у 2003 р. був підписаний Закон «Про реалізацію права на компенсацію за майно, що залишилося за межами нинішніх кордонів Республіки Польща», за яким переселенцям (їх нащадкам) поверталось 15 % від вартості втраченого майна. Новим законом від 2005 р. розмір компенсації був збільшений до 20 %. Для цих потреб гроші виділялися з державного бюджету країни. У лютому 2014 р. було підписано новий закон. Згідно з цим документом, на компенсацію могли розраховувати ті поляки (нащадки), які мали майно в «Східних Кресах», але не перебували там станом на 1 вересня 1939 р. (попередніми законами цей момент не враховувався), а також ті, хто не встиг отримати компенсацію в рамках реалізації попередніх двох законів. На подачу документів для компенсації новим законом передбачалося шість місяців (до кінця серпня 2014 р.).

Разом з тим, як зазначає політолог Р. Бортник, за певних умов у найближчі 5–7 років повернення земель колишнім власникам в Україні може мати масовий характер. Р. Бортник підкреслює, що кожен окремий випадок розглядатиме суд і встановлюватиме окрему процедуру й механізм відновлення прав людей, які були позбавлені своєї власності.

Як ми зазначали в попередньому матеріалі, прямого повернення майна колишнім власникам європейське законодавство не вимагає, утім, національне правове поле України має містити можливості до запровадження інструменту реституції.

Наголошуючи на необхідності існування власного національного законодавства, експертне середовище все ж таки звернуло

увагу на положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, існування якої, начебто, і створило суттєві ризики для українців. Ретельно та ґрунтовно проаналізували статті Угоди адвокати юридичної фірми «Ілляшев та Партнери» І. Кузіна та І. Божко. Вони наголошують, що в Угоді передбачено адаптацію законодавства України до законодавства ЄС і визначено лише загальні засади співпраці у сфері юстиції. Зокрема, на с. 114 тексту Угоди зазначено: «У рамках співпраці у сфері юстиції, свободи і безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та зміцненню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співпраця в основному буде спрямована на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості і боротьбу з корупцією. Співпраця у сфері юстиції, свободи і безпеки здійснюватиметься на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод». На їхню думку, тут ідеться тільки про процесуальні й інституціональні аспекти захисту прав громадян держав-учасниць Угоди про асоціацію. А положення документа на с. 471 – «у рамках сфери дії цієї Угоди кожна сторона зобов'язується забезпечити фізичним і юридичним особам другої сторони недискримінаційний доступ стосовно власних фізичних і юридичних осіб, до своїх компетентних судів і адміністративних органів для захисту їхніх особистих та майнових прав» – описує, як вважають юристи, лише процесуальний аспект доступу громадян держав-учасниць Угоди про асоціацію до судового захисту та адміністративних органів, щоб виключити дискримінацію таких суб'єктів.

До того ж, акцентують правники, чинні законодавчі акти України – «Про міжнародне приватне право», Цивільний процесуальний і Господарський процесуальний кодекси України – і так не обмежують доступу іноземців до захисту їхніх прав українськими судами. Також у 1993 р. було підписано Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини в цивільних і кримінальних справах, згідно з яким громадяни і юридичні

особи сторін можуть безперешкодно звертатися в судові установи іншої договірної сторони. Адвокати І. Кузіна та І. Божко підкреслюють, що твердження, начебто «в економічній частині Угоди про асоціацію містяться посилення на стандарти захисту прав спадкоємців на нерухомість», не спираються на текст Угоди. На їхню думку, для того, щоб урегулювати право спадкоємців поляків на нерухоме майно на території України, Угода про асоціацію мала б містити норми матеріального (а не процесуального) права чи бодай відсылні норми – до інших міжнародних договорів. Але їх, за словами адвокатів, немає. Тож, резюмуючи, юристи наголошують, що прив'язка діяльності спадкоємців поляків до Угоди про асоціацію є лише частиною інформаційної кампанії проти Угоди.

Але справедливість потребує чітко визнати, що, крокуючи шляхом демократичного розвитку, Україні, сьогодні чи з часом, не вдасться взагалі уникнути реституції, тож суспільство має добре знати і розуміти її сутність. Економіст С. Тутов наголошує: «Якщо Україна вибирає для себе західний шлях, то потрібно не просто бути готовим до цього, але і спробувати його щиро зрозуміти і розділити». На думку експерта, у реституції немає нічого страшного і незвичайного, утім, потрібно думати про створення механізмів, здатних на це грамотно реагувати. Вже сьогодні необхідно порушувати питання готовності нашої держави до застосування цього правового інструменту.

Фахівці України виокремлюють різні можливі форми проведення реституції, відомі зі світового досвіду – реституція за об'єктами (земельна реституція; реституція надр, води, лісів і інших природних об'єктів; реституція будівель і споруд; фінансово-грошова реституція) та за суб'єктами публічного права (державна, церковна і релігійна реституція тощо) і приватного права (фізичним і юридичним особам).

Економіст С. Тутов роз'яснює: «Крім земель, потенційними об'єктами реституції може вважатися нерухомість, яка раніше належала громадянам і громадам, а нині жителям інших країн, – це житлові будинки, релігійні споруди (кірхи, церкви і синагоги), будівлі, у яких розміщувалися громадські установи (лікарні, архіви, бібліотеки,

театри, клуби), а також кладовища. Важливим об'єктом реституції вважається рухоме майно – документи, що зберігалися в громадах і у приватних осіб, витвори мистецтва і музейні експонати, меблі та ритуальні предмети, гроші та цінні папери, коштовності, книги та архівні матеріали. За легалізацією всього цього слідує тривала і копітка робота. Причому повернення приватної власності – набагато більш трудомістка процедура, ніж повернення общинної власності».

За словами виконавчого директора Європейського інституту спадщини Голокосту, «Шоа», Г. Сенік у світовій практиці існують два принципові підходи до розв'язання реституційної проблеми повернення майна. Підхід перший – це коли людина повинна сама зібрати, подати і представити всі документи. Так відбувається в державах, де відсутнє спеціальне реституційне законодавство, а відтак людина мусить у загальному порядку звертатися до суду. Інший підхід – це коли існують спеціальні органи державні, до яких звертаються громадяни і установи, і вони самі шукають в архівах, збирають інформацію і допомагають встановити – що саме було втрачене.

За словами експерта, реституція в чистому вигляді в Україні, напевно, неможлива. Але виплата компенсацій – це є реальність. До того ж Г. Сенік вважає, що Україні потрібно виконувати в цьому питанні свої міжнародні зобов'язання, оскільки Україна підписала Терезінську декларацію¹, де реституція добре прописана і яка передбачає, що конфісковану власність необхідно повертати.

Як вважає кандидат юридичних наук, президент громадської організації «Інститут захисту прав власності «Дефенсорес» О. Рязанцев, на сьогодні українське національне регулювання питань реституції обмежується кількома розрізненими законодавчими і підзаконними актами. До їх числа слід віднести

---

¹ Документ, що був підписаний у 2009 р. у Празі, де відбулася Міжнародна конференція з майнових проблем періоду Голокосту. Декларація підтверджує принципи здійснення реституції рухомого і нерухомого майна, страхових активів, повернення культурних цінностей і предметів мистецтва, рабської і примусової праці, освітніх та гуманітарних проблем жертв Голокосту.

закони «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні», «Про правонаступництво України», «Про свободу совісті та релігійні організації», деякі укази президента і окремі урядові постанови. Експерт вважає, що сутність цих актів стосовно реституції зводиться або до занадто загальних принципів цивільно-правової відповідальності за порушення прав власності, або до правових норм, які мають своїм предметом регулювання вузьких питань повернення конфесійної власності і предметів релігійного культу.

Питання реституції в Україні вперше порушили народні депутати ще в 1991 р. і вирішили, що його ліпше розв'язати пізніше, коли суспільство буде готове, вважає директор Центру ринкових реформ, економіст В. Лановий. Тоді проблема ставилася перш за все стосовно культових об'єктів, наприклад, юдейської і православної віри. Ці питання, на думку експерта, якраз частково вирішені. Але питання щодо інших майнових справ, на землю чи на об'єкти виробництва – таке питання в Україні не ставили, зауважує В. Лановий.

Спробою прийняття закону про основи реституції юристи вважають поданий на розгляд Верховної Ради України законопроект «Про відновлення прав власності фізичних осіб на майно, примусово відчужене органами СРСР» (2005 р.), яким передбачалося надати право на повернення майна не тільки громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства. Але законопроект не був прийнятий.

О. Рязанцев вважає, що найбільш важливим для розв'язання проблем реституції нормативно-правовим актом є Закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» (1991 р.). Він містить вичерпний перелік осіб, які вважаються або визнаються реабілітованими, і поширюється на громадян, які постійно проживали в Україні і які з різних причин були переміщені за межі колишнього Радянського Союзу, необґрунтовано засуджено або піддано репресіям позасудовими органами.

Цим Законом, наголошує О. Рязанцев, передбачено повернення реабілітованому або його спадкоємцям вилучених будівель та іншого майна, якщо будинок не зайнятий,

а майно збереглося. За відсутності такої можливості заявнику відшкодовується вартість будівель і майна. Натомість експерт наголошує на деяких положеннях Закону, які суперечать логіці відновлення соціальної справедливості. Зокрема, відмова відповідно до ст. 5 Закону в поверненні або компенсації будівель та іншого майна, що було націоналізовано чи муніципалізовано на підставі нормативних актів.

За наявності передбачених Законом умов, незалежно від встановленої вартості вилучених будівель і майна, сума компенсації не перевищує 65 мінімальних заробітних плат. У разі неможливості повернення майна або відшкодування його вартості реабілітованим на родину виплачується грошова компенсація в розмірі до 15 мінімальних зарплат.

Однак важливо зазначити, що цей Закон застосовується тільки до громадян України (колишньої УРСР).

Порядок виплати компенсації, повернення майна або відшкодування його вартості реабілітованим регулюється Положенням про порядок виплати грошової компенсації, повернення майна або відшкодування його вартості реабілітованим громадянам або їхнім спадкоємцям, затвердженим постановою Кабінету Міністрів УРСР № 48 від 24.06.1991 р. Так само, як і відповідний Закон, норми Положення (п. 3) передбачають, що повернення вилучених будинків та іншого майна або відшкодування їх вартості фактично здійснюється виключно громадянам України.

Розуміння ситуації з можливими претензіями до мешканців Західної України висловив і мер Львова та лідер партії «Самопоміч» А. Садовий. На його думку, якщо у Львові жила сім'я, у якої все нахабним чином відібрали і яка має документи на це майно, треба його повертати. Разом з тим А. Садовий вважає, що проблема реституції буде питанням другої половини ХХІ ст. «Але це навряд чи буде так страшно і болісно, як розповідають, – заспокоює львівський мер. – У будь-якому випадку треба знаходити компроміси».

Директор Агентства моделювання ситуацій В. Бала, коментуючи можливі реституційні

претензії до України, зазначає: «Якщо говорити про правову площину, то шанси виграти судові справи – малі. Немає законодавчих підстав. Хоча допускаю, що поодинокі випадки можуть бути задоволені».

Львівський політолог В. Майданюк також наголошує на тому, що реституція не загрожує Україні в державному аспекті, тому що ЄС не вимагає цього від держави Україна. Натомість, на думку експерта, європейські громадяни можуть позиватися до суду, і рішення судів доведеться виконувати. Але все залежить від того, що буде об'єктом судових позовів.

Як зазначає В. Майданюк, за польським законодавством право на реституцію мають всі громадяни, які за станом на 1929 р. були громадянами Польщі. Оскільки на той час частина Західної України і Західної Білорусі входили до складу Польщі, то всі ці люди мали польське громадянство. Тож, на думку політолога, українці, які жили тоді у Львові, але потім були вивезені до Сибіру, наприклад, мають право на повернення або компенсацію цієї власності. Але для цього треба буде звертатися до суду. І яким буде його рішення – поки прогнозувати важко. Так само, вважає львівський експерт, мають право пред'являти реституційні претензії й українці, які до 1939 р. жили в Польщі, а під час примусового виселення у ході операції «Вісла» залишили свої будинки.

І, як зазначив В. Майданюк, є прецеденти, коли українці повертають свої будинки. «Але вся північна Польща, до Балтійського моря, це – німецька Східна Пруссія, німців після 1945 року виселили всіх до Німеччини. І якщо українці заявляють про свої права, то і німці можуть заявити про свої. І тоді вже почнеться повний хаос», – підкреслює львівський політолог.

З такою точкою зору погоджується і директор Агентства моделювання ситуацій В. Бала. На його думку, якщо Польща почне виставляти майнові позови, Україна теж може поставити питання реституції. Може згадати про майнові претензії і Німеччина.

Тож на сьогодні, як вважають експерти і політологи, найбільш оптимальний варіант розвитку ситуації з проблем реституції між Україною та Польщею – зберегти статус-кво.

Загалом, на думку президента Конгресу національних громад Й. Зісельса, до питання про реституцію можна буде повернутися після закінчення воєнних дій і відновлення територіальної цілісності України. Окупація частини території України поставила питання реституції в новому аспекті, створивши нові прецеденти захоплення майна. Відтак сьогодні, як зазначають експерти, для України реституція – важлива проблема майбутнього. Це стосується як радянського періоду, так і новітнього нехтування майновими правами українців у зв'язку з воєнними діями.

Зважаючи на все вищезазначене, актуальність реституційної проблеми з часом може стати ще більшою, аніж сьогодні. Тому, на наш погляд, варто погодитися з думкою президента громадської організації «Інститут захисту прав власності «Дефенсорес» О. Рязанцева, що важливими завданнями підготовки і влади, і суспільства до загального розв'язання проблеми реституції мають стати всебічна інформованість суспільства про сутність, процесуальні характеристики і перспективи реституції; належна підготовка кадрів, здатних кваліфіковано протистояти різним провокаціям; спеціалізовані наукові дослідження теоретико-правових проблем реституції і кращого європейського досвіду її застосування; ефективне підвищення кваліфікації суддів, прокурорів, представників інших органів державного урядування, адвокатів у питаннях правового регулювання реституції та її практичної реалізації; удосконалення законодавства України про реституцію, у тому числі в питаннях його адаптації до загальноєвропейського законодавства (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://gazeta.dt.ua/internal/spadkoyemci-deportovanih-polyakiv-pogrozhuyut-ukrayini-pozovami-chi-ye-privid-osterigatisya-restituciyi-.html>, <http://www.ukrinform.ru/rubric-world/2125586-v-polse-o-restitucii-imusestva-iz-ukrainy-zaavlaut-marginaly-posol-peklo.html>, <http://vesti-ukr.com/lvov/>, <http://www.radiosvoboda.org/a/26806299.html>, [8](http://www.2000.ua/v-nomere/forum/puls/restitucija-i-ukraina-naskolko-udono-i-vygodno-</i></p></div><div data-bbox=)*

*stojat-v-poze-strausa.htm, <http://ua.112.ua/mnenie/poliaky-rumuny-uhortsi-bolhary-i-ievrei-hotovi-pretenduvaty-na-vlasnist-ukrainy-266908.html>, <http://www.radiosvoboda.org/a/26802180.html>, https://ria.ru/radio_brief/20150420/1059796850.html, [*idioty-putina-v-rechi-pospolitoy, <http://kp.ua/life/519009-restytutsiya-na-doma-v-zapadnoi-ukrayne-pretenduvait-100-tysiach-poliakov>, <http://nk.org.ua/geopolitika/>, \[http://galinfo.com.ua/articles/restytutsiya_kresiv_mizh_propagandoyu_ta_dezinformatsiieyu_245464.html\]\(http://galinfo.com.ua/articles/restytutsiya_kresiv_mizh_propagandoyu_ta_dezinformatsiieyu_245464.html\), <http://ru.golos.ua/politika/>.*](http://sprotyv.info/ru/news/polskiy-fashizm-s-moskovskim-akcentom-ili-poleznye-</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

О. Кривецький, голов. ред. НЮБ НБУВ

Закон про мирні зібрання

Закон, що регулюватиме мирні зібрання, – один з тих, якого давно чекають в Україні. Їх проведення гарантується п. 1 ст. 39 Конституції, який передбачає, що «громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування». Проте, як зазначають у Європейській комісії «За демократію через право», досі в Україні не було прийнято жодного акта, що регулює питання реалізації права на проведення мирних зборів. Так само не було внесено ніяких поправок до чинного законодавства з метою встановлення чітких рамок для таких ситуацій, адже організацію таких зібрань детально не прописано.

З метою розширення прав мітингувальників нардепами в парламенті було зареєстровано законопроект № 3587 «Про гарантії свободи мирних зібрань», спрямований на регулювання даних зібрань. Автори документа пропонують установити, що організатором мирного зібрання може бути фізична особа, яка є громадянином України, іноземцем або особою без громадянства, юридична особа, а також громадське об'єднання.

Окремо народні депутати визначають, що організатори зібрання мають право без спеціального дозволу встановлювати намети, сцени та інші тимчасові споруди, але лише якщо вони не перешкоджають руху транспорту і не перекривають доступ до будівель. Також передбачається, що про намір провести мирне зібрання організатор письмово повідомлятиме

відповідний орган виконавчої влади або місцевого самоврядування не пізніше як за 48 год до його початку. Крім того, окремо прописано, що не можуть бути підставами для обмеження чисельності учасників або одночасне проведення іншого мітингу чи будь-якого масового заходу.

Однак визначено і випадки обмеження реалізації права на проведення такого заходу, зокрема у разі, якщо мета зібрання – ліквідація незалежності України, зміна конституційного устрою, територіальних меж чи перешкоджання діяльності Збройних сил, а також, якщо є реальна небезпека застосування сили учасниками заходу. Отже, цей документ залишає чинними багато існуючих на сьогодні правил організації мирних зібрань.

Водночас у парламенті зареєстровано і проект закону № 3587-1, у якому пропонується більш радикальний підхід. Так, у ньому визначено, що організатор заходу повідомлятиме орган виконавчої влади чи місцевого самоврядування про проведення зібрання тільки в тому випадку, якщо він вважатиме за необхідне «забезпечити безпеку учасників зібрання». Інакше кажучи, на власний розсуд. Також у цьому проекті передбачено випадки обмеження свободи мирних зібрань, але лише тоді, коли це «необхідно в демократичному суспільстві». І хоча в акті визначено, що «заборона проведення зібрання застосовується як винятковий захід – у разі неможливості досягнути законних цілей обмеження в інший спосіб», фактично підстави для заборони проведення мітингу існують і можуть бути трактовано по-різному.

Треба зазначити, що Венеціанська комісія загалом позитивно оцінила обидва документи і зауважила: більшість положень цих законопроектів відповідають міжнародним стандартам і враховують раніше надані рекомендації. Утім, «венеціанці» дали й деякі поради щодо актів. Зокрема, на їхню думку, варто вдосконалити визначення поняття «зібрання», аби забезпечити його відповідність загальноприйнятому стандарту: мирні збори – це не просто публічний захід, а зібрання людей з метою висловлення певних поглядів. Також експерти ВК зауважили розробникам на можливості застосування владних повноважень для обмеження прав громадян, що мають місце в поданих законодавчих документах.

Так, у законопроекті № 3587 міститься вимога про те, що органи влади слід повідомляти про «цілі зібрання». Цю норму, на переконання «венеціанців», варто прибрати. Вони наголошують, що негативні наслідки для реалізації права на свободу мирних зібрань може мати неправильна інформація в повідомленні про кількість учасників і тривалість зібрання. А це є неприпустимим. Ще один ризик законодавців – передбачення можливості «спонтанного зібрання». Фахівці вважають: якщо й давати зелене світло такому варіанту мітингів, то слід максимально чітко визначити, чим він відрізняється від інших. Адже може виникнути ситуація, коли учасники вважатимуть свій захід «спонтанним зібранням», а правоохоронці та органи влади дотримуватимуться протилежної думки. І це непорозуміння може спричинити конфлікт.

Щодо проекту № 3587-1, то в ньому надмірно спрощено процедуру мирних зібрань, а саме передбачено можливість їх проведення взагалі без повідомлення «належних інституцій». Необов'язковий характер повідомлення суперечить ст. 39 Конституції, яка вимагає попереднього повідомлення про проведення зборів, зазначили у Венеціанській комісії. Тому, якщо автори законодавчої ініціативи наполягатимуть саме на такому формулюванні, вони мають потурбуватись і про внесення змін до Основного закону! До того ж, нагадують «венеціанці», мета повідомлення полягає в

тому, щоб дозволити державі вжити заходів для забезпечення свободи зібрання та охорони громадського порядку. «Навіть якщо зібрання з великою кількістю учасників не викликає питань з безпеки, воно все ж може спричинити порушення правил дорожнього руху та прав інших осіб, які вимагатимуть вжиття заходів для визначення альтернативних маршрутів, – ідеться у висновку експертів. – Крім того, незрозуміло, хто має дбати про необхідність повідомлення заради «забезпечення безпеки учасників.»

Також ВК радить гармонізувати запропоновані підстави для обмеження/заборони зібрань з положеннями Конституції та взагалі виключити всі норми, що передбачають обмеження. Європейські фахівці вважають за потрібне зробити так, аби обмеження щодо зібрань могли застосовувати виключно суди, але водночас визначити, що за певних обставин правоохоронні органи повинні мати можливість обмежувати зібрання без рішення суду. У зв'язку з цим варто доповнити акти нормами про підстави для застосування правоохоронцями сили.

Є застереження і у вітчизняних фахівців. Зокрема, правозахисник М. Лебідь звертає увагу на загрозу узаконення силового розгону мітингів. Так, відповідно до проекту № 3587 правоохоронці отримають можливість визначити, що зібрання «втратило мирний характер», і назвати термін, упродовж якого учасники акції повинні розійтись. Якщо ж громадяни відмовляться виконувати таке розпорядження – силовики матимуть право розігнати мітинг, а також затримати протестувальників. Тому створюється враження, що автори документа, хоча й намагалися розширити права громадян на участь у мирних зібраннях, все ж залишили представникам влади «чорний хід» для унеможливлення таких заходів. Можливо, вони стурбовані загрозою мітингів сепаратистської спрямованості, блокування військових частин під час бойових та інших екстраординарних дій. Разом з тим у можновладців не будуть зв'язані руки в питаннях обмеження протестів, адже надто багато залежатиме від людського

фактора: було б бажання, а порушення й підстави для заборони знайдуться.

Незважаючи на відсутність закону про мирні збори, судді адмінсудів постійно обговорюють практику розгляду справ за позовами суб'єктів владних повноважень щодо обмеження в реалізації права на мирні зібрання. Так, нещодавно для володарів мантий відбувся семінар «Заборона мирних зібрань», на якому було звернуто увагу суддів на європейські стандарти мирних зібрань і судову практику касаційної інстанції в Україні, а також порушено важливу тему розгляду справ про обмеження права на мирні зібрання в цій установі. Учасники семінару приділили увагу й законопроектам «Про гарантії свободи мирних зібрань». Експерти відзначили позитивні моменти в законопроектах. Так, вони схвально поставилися до пропозиції, що міститься в законопроекті № 3587-1, щодо запровадження інституту парламентарів, яких обиратимуть з-поміж працівників поліції, та передбачення процедури незалежного моніторингу зібрань. А представник Національної школи суддів Н. Ахтирська висловила надію, що цього разу законодавчі ініціативи є «щирим намаганням урегулювати законодавчу прогалину».

Та поки судді чекають на закон про мирні зібрання, а ВК оцінює низку проектів, деякі активісти агітують за неприйняття акта. На їхню думку, приймати спеціальний закон про такі зібрання немає потреби. До того ж, у разі ухвалення законопроекту № 3587, у владних функціонерів та вірних їм суддів з'явиться абсолютно законна можливість забороняти мирні зібрання і притягати до адміністративної відповідальності їхніх організаторів та учасників «з юридично визначених підстав». Активісти вважають, що проект закону № 3587 замість того, аби полегшити кожній людині практичну реалізацію своїх конституційних прав, створює законодавчу смугу перешкод. Зокрема, обмеження реалізації права на свободу мирних зібрань запроваджується для запобігання реальній небезпеці застосування організаторами та учасниками акцій фізичної сили, зброї та інших небезпечних засобів заподіяння шкоди життю, здоров'ю або

майну інших осіб. Але, хто і як оцінюватиме реальність небезпеки?

М. Лебедь, експерт правозахисної коаліції «Ні – поліцейській державі», зазначає: «Законопроект № 3587 узаконює силовий розгонів мирних зібрань, встановлює 48-годинний дедлайн для повідомлення про зібрання, дає можливість заборонити його у будь-який момент, запроваджує репресивні заходи щодо зібрань без повідомлень, а також розв'язує руки місцевій владі для силових розгонів».

За словами народного депутата України І. Луценка, поліція тепер зможе мати повноваження щодо керування мирними зібраннями: сама буде вирішувати чи є вони мирними чи ні. «Сьогодні ми бачимо спробу реваншу щодо тих змін, яких прагнув Майдан, та декларує наша нинішня влада», – зазначає народний депутат. Він наголошує, що завдяки пропонованому законопроекту буде дуже легко регулювати будь-які зібрання, аж до їхньої повної заборони.

А екс-юрист Національної поліції України М. Каменєв вважає, що законопроект взагалі не розв'язує ніяких проблем. Вже є необхідна правова база з рішень Європейського суду з прав людини, Конституційного та Верховного судів України, які регулюють усі необхідні питання. За його словами, прийняття законопроекту лобіюють, зокрема, судді, які свого часу забороняли Майдан. «Таким чином вони прагнуть уникнути відповідальності, пояснивши свої злочинні рішення тим, що у них раніше не було закону, і вони не знали, як діяти», – зазначає він. Насторожує активістів і той факт, що за прийняття цього законопроекту виступає також М. Ставнічук, яка була заступником голови АП Януковича до самого останнього дня Революції гідності.

На думку М. Волинця, колишнього народного депутата, «влада намагається протягнути через парламент закон, який суттєво обмежує права та свободи громадян. Якщо надати необмежені повноваження правоохоронцям, то це може призвести до непередбачуваних наслідків». Він також додає, що, у разі якщо буде створено штучні перепони для проведення

мирних зібрань, то люди вдаватимуться до інших форм протесту». З ним погоджується і Б. Чумак, заступник голови Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Фундація регіональних ініціатив», який вважає, що такий законопроект втягує Нацгвардію та поліцію в політичні ігри. «І громадськість, і правоохоронні органи стають заручниками політичних амбіцій», – зазначає він.

А ось К. Магнушевська, правозахисник, іншої думки: «Безперечно, коли певне питання законодавчо не врегульоване, відкривається великий простір для зловживань правом. Зазвичай політики й так звані активісти використовують цю уненормованість у власних інтересах. А відповідальність за порушення прав громадян дуже зручно перекладати на плечі суддів, які розглядають справи про мирні зібрання». Правозахисники вважають, що закон «Про гарантії свободи мирних зібрань» необхідний, але його потрібно доопрацювати, врахувавши висловлені зауваження й пропозиції Венеціанської комісії та вітчизняних експертів.

Здається, все зрозуміло і, дійсно, актуально. Але, намагаючись розширити

права мітингувальників, нардепи, разом з тим, залишають місце для обмежень, що можуть мати непередбачувальні наслідки. Правоохоронні органи на власний розсуд визначатимуть, чи «втратило зібрання мирний характер» і озвучуватимуть час, за який протестувальники повинні розійтися. Відтак люди змушені будуть проводити зібрання лише у встановлених законом межах, а правоохоронці зможуть затримувати та силоміць розганяти всіх без розбору протестувальників за «злісну непокору законному розпорядженню або вимозі», «опір представникові правоохоронного органу», «хуліганство», «групове порушення громадського порядку» чи «масові заворушення». Тому, перш ніж приймати подібний закон, народним обранцям варто згадати, з чого розпочиналася Революція національної гідності, щоб в черговий раз «не наступити на ті й самі граблі»...
(За матеріалами: <http://www.npd.in.ua/>; http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2RN00A.html; <http://racurs.ua/>; <http://www.prostir.ua/>; <http://gazeta.dt.ua/>).

Фінансування політичних партій у Сполучених Штатах Америки: чи є паралелі з Україною?

У США Конституція не містить норм, що регулюють положення політичних партій. Більш того, поняття «партія» досі не існує у федеральному законодавстві: спеціального федерального закону про партії немає, і на них поширюється загальний термін «корпорації», що передбачає всі недержавні об'єднання. При цьому регламентація статусу політичних партій здійснюється в законодавстві та судовій практиці, здебільшого, стосовно їх участі у виборах: порядок проведення праймеріз, створення передвиборних партійних фондів, розміри добровільних внесків у них приватних осіб і т. ін. А оскільки в США виборче право регламентується, в основному, законодавством штатів, процедуру утворення та діяльності політичних партій, питання їх організації і порядок їх участі у виборчих кампаніях регулюють саме конституції і законодавство штатів. На федеральному рівні регламентації підлягає лише фінансовий бік участі партій у виборах: в Акті про фінансування федеральних виборчих кампаній 1974 р.

Джерелами грошових коштів кандидатів можуть бути добровільні пожертвування приватних осіб; внески політичних партій і політичних комітетів; власні кошти кандидата і членів його сім'ї; кошти, що виділяються державою на президентських виборах. При цьому забороняється робити внески публічним службовцям, іноземцям та особам, які виконують публічні замовлення, а також анонімні пожертвування на суму, що перевищує 100 дол. США. Незважаючи на те що закони встановлюють максимальні розміри пожертвувань на виборчу кампанію, немає жодних обмежень за загальною кількістю витрачених коштів на її проведення, адже наявність таких обмежень було б прирівняне до спроб утиску свободи слова і суперечило б Поправці I до Конституції США. Обмеження

сум пожертв були визнані Верховним судом США неконституційними.

При цьому в одному зі своїх рішень Верховний суд США визнав неконституційним закон, прийнятий у 2002 р., згідно з яким підвищено граничний розмір коштів, які кандидат мав зі своїх власних коштів зробити внесок у свій виборчий фонд на ведення передвиборної агітації. У 2009 р. Верховний суд США ухвалив рішення, що дає змогу будь-яким громадським об'єднанням отримувати й витрачати кошти на проведення передвиборної агітаційної діяльності з одночасним встановленням заборони на використання під час її проведення прямих або непрямих агітаційних закликів на користь того чи іншого кандидата, тієї або іншої політичної партії.

Зазначимо про деякі особливості законодавства Сполучених Штатів Америки, яке регулює питання фінансування політичних партій.

У США прямий внесок однієї приватної особи для підтримки партії, згідно із законом 1974 р., не повинен перевищувати в межах одного року 25 тис. дол. Ще 25 тис. дол. приватна особа може витратити на свого кандидата на свій розсуд, але не вступаючи з ним у безпосередній контакт. Внески юридичних осіб обмежуються 5 тис. дол. на кожного кандидата при кожному голосуванні — тобто роздільно при праймеріз (попереднє голосування) і власне виборах.

У США держава фінансує лише президентські вибори. Кожен партійний кандидат може отримати від держави під час праймеріз до 7,35 млн дол. (за умови, що він зуміє зібрати аналогічну суму у вигляді приватних пожертвувань і його загальні витрати на даному етапі не перевищать 14,7 млн дол.) та під час основних виборів ще 29,5 млн дол. (це межа допустимих витрат).

На державні субсидії при президентських виборах можуть претендувати будь-які партії і навіть незалежні кандидати. Однак є серйозні

застереження. Дві основні партії – республіканці і демократи – завжди отримують бюджетні кошти автоматично, авансом і порівну. Будь-яка «третя» партія може їх отримати лише за тієї умови, що вже брала участь у попередніх президентських виборах, зібравши при цьому не менше 5 % голосів; тільки пропорційно кількості зібраних голосів (тобто значно менше, ніж основні партії), і тільки після виборів у вигляді компенсації понесених витрат.

Надання державної допомоги зобов'язує партії звітувати перед державою, причому не тільки за отримані кошти, але щодо своєї фінансової діяльності в цілому. Вимоги щодо фінансової звітності доволі жорсткі. Закон детально регламентує строки звітності, порядок її подання та перевірки, її схему, перераховуючи конкретні пункти, за якими вона повинна складатися. Більш того, зазначено, що слід розуміти під надходженням у партійну касу, коли необхідно розкривати джерела надходжень, скільки часу потрібно зберігати бухгалтерські документи і т. ін.

Можливими санкціями за фінансові порушення є: для політичних партій – штрафи, вилучення неправомірно отриманих сум і майна, скорочення та іноді повне позбавлення державних дотацій; для конкретних кандидатів на виборах – позбавлення права претендувати на обрання, і навіть, позбавлення волі.

Загальний характер законодавства про фінансування політичних партій, у якому фіксуються умови й порядок розподілу коштів, свідчить, що при розробці відповідних законів вирішуються два завдання. По-перше, законодавець, безумовно, прагне обмежити очевидні зловживання, шукає шляхи оздоровлення політичного процесу, формулюючи нові «правила гри», тобто дбає про збереження й розвиток інститутів демократії. По-друге, що не менш очевидно, він далеко не безсторонній. Його головна мета – зберегти існуючий баланс сил, вигідну для політичної еліти, систему влади, налагоджені, що довели свою ефективність, механізми та інструменти її реалізації².

² Финансирование политических партий. URL: http://lawbooks.news/konstitutsionnoe-pravo_821/finansirovanie-politicheskikh-partiy.html.

США, де існує чітка двопартійна система, для непарламентських і дрібних партій використовують також термін «треті партії», яких існує близько 15. Членські внески, пожертви, продаж книг, сувенірної продукції, організація зустрічей – це те, за рахунок чого існують партії. Конституційна партія, зокрема, випускає газету, судиться з урядом, проводить зустрічі в штатах, партійні з'їзди, протиставляючи себе демократам і республіканцям. Нещодавно ця партія створила так званий «фонд перемоги» – «Законодавче об'єднання імені Говарда Філіпса». Саме це об'єднання організовує зустрічі, конгреси, записує подкасти тощо. А члени, які щомісячно сплачують від 12 дол. до 225 дол. США, отримують подарунки від партії.

Партія зелених у США досить популярна, але переважно на місцевому рівні. До того ж багато її членів проходять на виборах як безпартійні. Партія так само живе за рахунок внесків та дотацій, реалізовує свою продукцію через інтернет-магазин.

Лібертаріанська партія переважно проводить партійну роботу, має своїх депутатів у місцевих радах. Як і Конституційна партія, її членами створено спеціальний фонд для збору пожертв – фонд пам'яті Нолана (засновника партії). Партія надає винагороди тим, хто дає пожертви. Наприклад, меморіальну дошку в офісі фонду Нолана можна отримати у разі пожертви від 10 тис. дол. США. Якщо більше 25 тис. дол. США – то іменем того, хто надає пожертву, буде названо кімнату в офісі Нолана. Діяльність партії зосереджена так само на критиці дій республіканців та демократів, висвітленні роботи своїх депутатів на різних рівнях (штат, місто), підготовці до обрання кандидата на президентські вибори від Лібертаріанської партії.

Нещодавно до вказаних політичних партій долучилася партія After Party, яка утворилася з руху «Захопи Волл-стріт». Це була акція громадянського протесту в Нью-Йорку. Учасники захопили у 2011 р. Волл-стріт (фінансовий центр Нью-Йорку), таким чином привертаючи суспільну увагу до фінансових злочинів, корупції. Потім рух поширився і на

інші міста США. Партія видала книгу про те, як розкривати корупційні діяння політиків.

Всі джерела фінансування, описані вище, це так звані «важкі гроші» або *hard money*, які йдуть безпосередньо кандидату. Але є і альтернативні способи допомогти політику стати, наприклад, президентом США. Це відбувається шляхом надання грошей посередникам або Комітетам політичної дії (*Political action committee – PAC*). По суті, це фонд, який збирає гроші для кандидата. Створити його може хто завгодно – жителі однієї вулиці, представники певної етнічної групи або кілька друзів.

Комітети також можуть створюватися і в компаніях, але кошти в такому разі збираються тільки з працівників, сама ж фірма зі своїх рахунків нічого жертвувати не має права. Витратити гроші самостійно таким фондам заборонено. При цьому кандидату можна давати лише строго обмежену суму: 2700 дол. США за один етап виборів, якщо комітет підтримує одного кандидата, і 5000 дол. США, якщо він виступає за двох і більше. При цьому можна створювати скільки завгодно комітетів, але одна людина, у цілому, може пожертвувати не більше 5000 дол. США. Отже, за бажанням, наприклад, дати кандидату 10 млн дол. США, не можна просто створити купу фондів і розподілити по них гроші. І до 2010 р. обійти правило було неможливо. Але рішення Верховного суду США дало багатим американцям і корпораціям право витратити на виборчу кампанію кандидатів необмежені суми грошей. Так виникли супер-комітети або *Super-PACs*.

Позов неприбуткової організації *Citizen United* зводився до того, щоб довести, що корпорації – це теж люди, відповідно, вони теж можуть брати участь у виборчих кампаніях. Спочатку для них також був встановлений ліміт. Але через суд вдалося зняти і його. Тепер такі фонди можуть збирати необмежену суму з одним лише застереженням – діяти вони повинні незалежно від кандидата.

Звичайно, є супер-комітети, якими керують, наприклад, колишні співробітники цього самого кандидата, але вони не мають права координувати свою діяльність. Якщо знайдуть

і доведуть факт співпраці, це загрожуватиме накладенням великих штрафів. Але навіть при цьому суперкомітети мають величезний вплив на виборчі кампанії. За даними Центру відповідальної політики, до 31 липня 2016 р. усім суперкомітетам вдалося зібрати чеків на суму 935 939 525 дол. США. Ними керують професіонали, які розуміють, чим можуть допомогти кандидатам і як правильно вибудувати свою власну виборчу стратегію. Більш того, вони можуть як виступати за кандидата, так і спрямовувати свої кошти проти його опонента³.

Регулювання політичної реклами в Сполучених Штатах Америки суттєво відрізняється від європейського підходу. На відміну від багатьох європейських країн, у США не встановлено жорстких обмежень стосовно політичної реклами. Так, навіть великі корпорації, що мають значно більші фінансові ресурси, ніж звичайні громадяни, можуть офіційно просувати політичну рекламу в медіа. Передумовою для цього стала справа *Citizens United* (2010 р.), де Верховний суд США вирішив, що корпорації мають такі ж права, як і громадяни, тому вони мають рівне з ними право впливати на виборчий процес, зокрема, через політичну рекламу. Таке рішення було сприйняте неоднозначно в американському суспільстві, адже фінансові можливості корпорацій дають їм непропорційно велику можливість впливати на демократичні процеси..

Важливим принципом у регулюванні політичної реклами в США є положення про відведення однакового для всіх кандидатів часу на виступ. Відповідно до Акта про комунікації 1934 р., кожна теле- і радіокомпанія зобов'язана надавати однакові за часом та вартістю можливості для користування ефірним часом кожному кандидату. Тут є два важливі застереження. По-перше, теле- і радіокомпанії не мають права здійснювати цензуру матеріалу, що буде поширений з їхньою допомогою. По-друге, жодна з компаній не зобов'язана надавати

³ Дорогі політики: хто і як фінансує вибори в США. URL: <http://ukr.segodnya.ua/economics/enews/dorogie-politiki-kto-i-kak-finansiruet-vybory-v-ssha-741490.html>.

можливість доступу до свого ефіру жодному з кандидатів. Отже, теле- і радіостанції можуть утриматися від поширення політичної реклами як такої, проте, якщо згода на поширення була надана хоча б одному кандидату, то вимога рівності автоматично покладатиме на компанію обов'язок представити у своєму ефірі інших кандидатів, які приймуть умови, що існували для першого з них. З іншого боку, не вважається політичною рекламою і не підлягає обмеженням добросовісне (*bona fide*) зображення кандидатів у новинах, інтерв'ю, документальних фільмах та прямих включеннях з місця події.

Велику увагу в регулюванні політичної реклами зосереджено на прозорості, тобто, перш за все, на відкритості інформації про купівлю ефірного часу. Наприклад, теле- і радіокомпанії зобов'язані зберігати і надавати публічний доступ до повного переліку запитів на купівлю ефірного часу, що здійснені кандидатами або для надання повідомлень про політичні питання національної важливості. Такими є питання про кандидатів, федеральні вибори та питання суспільної важливості щодо національного законодавства. Інформація про запит має містити дані про те, чи ефірний час був наданий теле- чи радіокомпанією, дату, час (а також його клас) і ціну ефіру, ім'я кандидата та особи, що робить запит від його імені, а також дані про особу, яка платить за ефірний час. Теле- і радіокомпанії повинні вносити таку інформацію в цей список якомога швидше і зберігати її щонайменше два роки.

Щодо самого фінансування політичних партій, то в США діють доволі суворі правила стосовно внесків, як індивідів, так і груп та політичних комітетів, що допомагають кандидатам під час виборів.

Акт про федеральну виборчу кампанію встановлює максимальні суми, які можуть бути передані кандидату на виборах та зобов'язує політичні комітети зберігати дані про кожен внесок, що перевищує всього 10 дол. США з зазначенням імені та адреси того, хто фінансує кандидата. У разі, якщо сума внеску перевищує 100 дол. США, зберігатися мають також інформація про професійну діяльність цієї особи та основне місце її здійснення.

Мета і джерело такого внеску передаються звітом до Комісії з федеральних виборів. Ця комісія є спеціальним незалежним органом, який наділений широким рядом повноважень у сфері фінансування політичних партій.

Тим не менше, у рішенні *McCutcheon v. FEC* (2014) Верховний суд США встановив, що вимога щодо загальної суми, яку може надати індивід за два роки на всіх кандидатів, партії та політичні акції, є неконституційною, а тому кожен індивід може фінансувати необмежену кількість кандидатів, якщо він вважає це за належне, але одного конкретного кандидата – лише в межах, встановлених Актом про федеральну виборчу кампанію. Також кожен виборець може самостійно вести рекламу політичної сили, яку підтримує, листівками, навіть, якщо він при цьому не розкриває свого імені. Так у справі *McIntyre v. Ohio Elections Commissions* (1995) суд вказав, що накладення штрафу на жінку за незазначення власного імені при розповсюдженні листівок у своїй місцевості є невідповідним втручанням, що не відповідає американським ідеалам.

Доречно згадати, що з 1949 р. по 1987 р. у США існувала так звана «доктрина справедливості». Її основу становили два принципи: 1) що кожна теле- і радіокомпанія повинна виділяти розумну кількість часу на обговорення дискусійних питань суспільного інтересу та 2) що, при цьому теле- і радіокомпанії мають забезпечити засоби для висловлення протилежних поглядів відповідальними особами з повагою до суперечливих питань, які обговорюються. Такі вимоги було неможливо забезпечити просто наданням ефірного часу, причому за кошт самих теле- і радіокомпаній, адже вони зобов'язані постійно визначати, які саме протилежні погляди заслуговують на висвітлення і хто є тими особами, які можуть найкраще їх представити. У 1987 р. ця доктрина була скасована з підстави втручання уряду в зміст контенту, що порушує свободу вираження журналіста.

Щодо можливих тенденцій у регулюванні політичної реклами у США в майбутньому, то, по-перше, екс-кандидати на посаду президента США у 2016 р. – і Д. Трамп, і Г. Клінтон –

обговорювали можливість скасування рішення щодо фінансування політичних кампаній корпораціями. Проте частина причетних до законотворення осіб, зокрема, і член Верховного суду США Рут Бейдер Гінзбург вважає такий варіант розвитку подій неможливою мрією (*impossible dream*). По-друге, нині активно обговорюється діяльність комітетів політичних дій, які отримали величезний вплив після прийняття правил про фінансування політичних кампаній. Станом на сьогодні, саме підтримка таких комітетів, які здатні заплатити за політичну рекламу і ефірний час, значно підвищує шанси кандидатів на перемогу.

Якщо порівнювати регулювання політичної реклами в США та в Україні, то відмінностей дуже багато. Наприклад, згідно з американським законодавством жоден кандидат на будь-яких виборах не отримує безкоштовного ефірного часу для політичної реклами, у той час, як в Україні, це можливо, причому незалежно від розмірів політичної партії. Також на відміну від заборони політичної реклами за день до виборів в Україні, політична реклама в США може поширюватися впродовж всієї виборчої кампанії⁴.

Особливістю функціонування політичної системи США є можливість фінансування політичних партій великим бізнесом.

Насамперед, слід зазначити, що антиагітація в США не заборонена. Фінансувати суперкомітети можуть і корпорації, і приватні особи.

Великі корпорації не витрачають гроші тільки на одного кандидата. У них є лобісти, які працюють і з республіканцями, і з демократами – тому що великий бізнес хоче мати вплив – незалежно від того, хто при владі. А приватні особи підтримують кандидатів, швидше, через власну політичну позицію. Наприклад, бізнесмен Дж. Сорос пожертвував у суперкомітет Г. Клінтон 6 млн дол.

Демократи, зокрема Б. Обама, суперкомітети критикують, але не відмовляються від них під

час своїх виборчих кампаній. Наприклад, фонд *Priorities USA Action*, який дістався Г. Клінтон у спадок від экс-президента, свого часу зібрав понад 100 млн дол. США. Г. Клінтон пояснює, що відмовитися від суперкомітетів – означає дати республіканцям більше фінансових можливостей. Тож вона давала обіцянку, у разі зайняття посади президента, призначити таких верховних суддів, які скасують рішення щодо суперкомітетів. Проте, і вона, і Д. Трамп мали кілька фондів, які незалежно збирали і витрачали величезні суми «за» або «проти» цих двох кандидатів.

Усі пожертви в суперкомітети чітко фіксуються Федеральною виборчою комісією, тому анонімність надання грошей виключена. Але і тут є лазівка – організації 501-с. Це вид некомерційних установ, яким дозволено частину зібраних грошей витрачати на політику, при цьому не розкриваючи своїх донорів. Тому багаті спонсори користуються саме таким способом – щоб одночасно і підтримати кандидата, і не афішувати свою участь у політичному процесі⁵.

Американській системі фінансування політичних партій, як і політичним системам інших держав, не чужі порушення закону у сфері фінансування виборів, які суспільство традиційно відносить до проявів корупції, незалежно від того, хто бере в них участь. В аналітичній доповіді «Корупція і позасистемна опозиція» директор Фонду дослідження проблем демократії М. Григор'єв наводить такі дані: незалежна організація *GlobalIntegraty* в «Хронології корупції в США» перераховує такі відомі в США приклади корупції, як використання незаконних пожертвувань з боку релігійних організацій на цілі виборчої кампанії: «У квітні 1996 року Альберт Гор зібрав \$140000 США від буддистського храму в Лос-Анджелесі для Національного демократичного комітету – структури по збору коштів для Демократичної партії. Згодом виявилось, що такого роду дії були нелегальними –

⁴ Джейсон А., Кулина К. Особливості регулювання політичної реклами у США. URL: <http://cedem.org.ua/analytics/osoblyvosti-regulyuvannya-politychnoyi-reklamy-u-ssha/>.

⁵ Дорогі політики: хто і як фінансує вибори в США. URL: <http://ukr.segodaya.ua/economics/enews/dorogie-politiki-kto-i-kak-finansiruet-vybory-v-ssha-741490.html>.

релігійні організації, звільнені від податків, не можуть брати участь у фінансуванні виборів. Незважаючи на це, значна частина цих коштів була перерахована з допомогою неіснуючих спонсорів». Опис цього корупційного скандалу є і в книзі «Політична корупція в Америці: енциклопедія скандалів, влади і жадібність»: «Фінансова корупція, що мала місце під час виборчої кампанії 1996 року у А. Гора і Б. Клінтона, була неетичною і нелегальною... 30 жовтня 1997 року пресинг з боку засобів масової інформації змусив Національний демократичний комітет уявити частковий список спонсорів. Протягом двох місяців після повторного обрання Б. Клінтона в пресі з'явилися сотні матеріалів про подробиці його масової кампанії зі збору фінансових коштів... Мільйони доларів були отримані з порушеннями закону, частина з них мала іноземне походження... Президент Б. Клінтон спробував дистанціюватися від скандалу і розділити свою виборчу кампанію і кампанії Національного демократичного комітету... Але ніхто не зробив більше самого президента більше для того, щоб поставити під сумнів цю відмінність. Він сам і його апарат повністю контролювали всю діяльність демократичного комітету і всю кампанію по збору коштів для Білого дому».

Проблеми недосконалості виборчого законодавства США не вирішено і дотепер. Через багатоетапність процедури висунання кандидатів, яка зазвичай включає самовисунання, праймеріз і висунення партією, федеральні вибори в США тривають майже рік, а тому є дуже дорогим заходом. Надзвичайно високий рівень фінансових витрат робить абсолютно необхідним залучення великого капіталу для фінансування участі партій у виборах, а величезна кількість фінансових операцій ускладнює контроль за фінансовою діяльністю партій, що стимулює різні зловживання. Протистоїть цьому контроль громадянського суспільства, ЗМІ, активність опозиції ⁶.

⁶ Аналитический доклад «Российский и международный опыт применения законодательства о финансовой прозрачности деятельности политических партий» (подготовлен по заказу РЦОИТ при ЦИК России) (2014 г.). URL: <http://www.rcoit.ru/technologies/detail.php?ID=18121>.

Американський історик Т. Снайдер переконаний, що США можуть повторити долю України, оскільки фінансування політичних партій американцями посилює олігархізацію держави, а цей процес у підсумку викликає лише невдоволення великої кількості населення, яке буде цікавити питання, куди пішли їхні кошти. За прогнозами вченого, те, що нині відбувається в Україні, може статися і в Америці. Фундаментальною проблемою США на сьогодні є те, що громадянам дали можливість перераховувати політичним партіям стільки грошей, скільки ці люди забажають. На думку Т. Снайдера, саме цей прецедент є основою корупції та олігархізації політичних партій у США, тому погляди американців стають схожі на погляди українців і завершитися все це може розвитком небажаного для держави сценарію. Як зазначає Т. Снайдер, це означає, що політичні партії стають все більш олігархізованими й корумпованими. Населення США спостерігає за цим процесом, і його погляди стають все більше схожими на погляди українців. Американці починають сприймати своїх політичних лідерів дуже скептично, а також ставити собі питання, яким часто цікавляться українці: «хто стоїть за всім цим?» ⁷.

Нині в США відбуваються глибокі трансформації як у самому електораті, так і в механізмах роботи політичних партій. І демократи, і республіканці прагнуть до модернізації. Наприклад, демократи зробили первинні вибори обов'язковими. До початку 1970-х років система «праймеріз» діяла лише в деяких штатах. Зміни торкнулися і фінансування політичних партій.

Експерти говорять, що американська виборча кампанія перетворилася просто в багатомільярдний бізнес. Через те, що вводиться обмеження на фінансування, зростає роль так званих «комітетів політичної дії», які створюються різного роду рухами, не пов'язаними з партіями, але беруть участь у політичному житті. Комітети можуть збирати

⁷ США можуть повторити долю українців через олігархів. URL: <http://znaj.ua/news/world/50984/ssa-mozhut-povtoriti-dolyu-ukrayinciv-cherez-oligarhiv.html>.

скільки завгодно коштів, вони не передають їх безпосередньо партіям, але можуть виконувати їхню роботу замість цих партій. І відбувається це на тлі кризи партій, коли виборців, які вважають себе або демократами, республіканцями, стає все менше, а кількість незалежних зростає. У результаті політичні партії опиняються в такому середовищі, коли комітети політичної дії починають становити їм пряму конкуренцію. Це, у свою чергу, ставить під сумнів подальше існування двопартійної системи. Утім, поки що не вироблено іншого механізму ні висування кандидатів, ні організації виборів. Тож у цьому контексті заміни партіям поки немає⁸.

Чи можливо спроектувати існуючу фінансово-політичну систему США на політичні тенденції в Україні? Аналізуючи американський досвід фінансування політичних партій, не можна зробити висновок про те, що він є зразком для повного запозичення іншими державами. Так, у звіті Global Integrity Report: 2011 міжнародної організації Global Integrity щодо прозорості фінансування політиків у різних країнах світу, зазначено, що 29 із 31 оцінюваних держав зазнали невдач у втіленні правил політичного фінансування, незалежно від того, наскільки сильною чи слабкою була їхня законодавча база. Відповідно до звіту, незалежно від того, наскільки слабкими чи суворими є правила регулювання політичного фінансування, країнам у різних частинах світу однаково не вдається ефективно контролювати грошові потоки в політику.

Двадцять дев'ять з вибраних для дослідження 31 країни набрали менше ніж 60 балів зі 100 можливих питань, що оцінювали ефективність законодавства, яке регулює приватні та корпоративні внески політичним партіям, а також аудит цих внесків і витрат на кампанії. Урядові органи, що мають контролювати втілення цього законодавства, зазвичай не мають достатніх повноважень для розслідувань і застосування санкцій.

⁸ Роголев Ю. История и партии: что ждет республиканцев и демократов. URL: <http://www.forbes.ru/mneniya-column/mir/314295-istoriya-i-partii-cto-zhdet-respublikantsev-i-demokratov>.

Україна набрала лише 21 бал із 100 можливих за ефективність свого регулювання партійного фінансування (для порівняння, США теж набрали лише 29 балів, як і Таджикистан, а найвищий бал – 83 отримала Німеччина) та 20 балів із 100 за можливість ефективно регулювати внески окремим політичним кандидатам. Такі результати сильно контрастують з наявною правовою базою, яка отримала кращі оцінки: 50 – за регулювання фінансування партій та 100 – за регулювання фінансування індивідуальних кандидатів. Але щодо публічного оприлюднення інформації стосовно фактичного фінансування партій та індивідуальних кандидатів Україна отримала 0 із 100. «Ми залишаємося глибоко занепокоєними відсутністю прогресу у світі щодо ефективності регулювання великих потоків приватних грошей у виборчі кампанії у багатьох країнах, – заявив виконавчий директор Global Integrity Н. Гелер. – Політичне фінансування залишається найбільшим корупційним ризиком у світі, і відсутність серйозних реформ перешкоджатиме багатьом іншим ініціативам щодо відкритості та прозорості дій урядів»⁹.

Утім, деякі паралелі між США й Україною в питаннях політичного фінансування вдається провести. Реформи щодо фінансування політичних партій, як анонсується владою та висвітлює ЗМІ, нині проводяться в Україні. Президент України П. Порошенко у посланні Верховній Раді України 4 червня 2015 р. виступив за фінансування політичних партій з держбюджету. За його словами, це допоможе деолігархізації української політики – партії не будуть залежними від бізнесменів. Фінансування партій з держбюджету, на його думку, є пріоритетом навіть у поточній складній економічній ситуації¹⁰. Нагадаємо, що 8 жовтня 2015 р. Верховна Рада України ухвалила

⁹ Корупція при фінансуванні політичних партій в Україні. Документ. URL: <http://glavcom.ua/publications/117223-koruptsiya-pri-finansuvanni-politichnih-partij-v-ukrajini.-dokument.html>.

¹⁰ Президент выступил за финансирование партий из госбюджета. URL: <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3523235-prezydent-vystupyl-za-fynansirovanye-partyi-yz-hosbuidzheta>.

Закон 731-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції», спрямований на запобігання і протидію політичній корупції. Цей Закон створює передумови для проведення реформи з прозорості фінансів політичних партій, кінцева мета якої – це встановлення довіри виборців до партій.

Українські політологи запевняють, що треба рухатися до європейських стандартів функціонування партійних структур, проте при цьому не можна виключати впровадження американської системи фінансування, коли партії фінансує великий бізнес, але робить це відкрито. Якщо партія фінансується з бюджету, то політики, які потрапляють до парламенту, нікому, крім своїх виборців, нічого не винні. Якщо ж партія фінансується олігархом, то він розглядає її як бізнес-проект, з якого він

намагається отримати якнайбільше коштів. Вбачається, що потрібно здешевити політичний процес, заборонити телевізійну політичну рекламу та відповідну рекламу на бігбордах. Слід також серйозно обмежити суму коштів, які політики можуть витратити на виборах¹¹.

Таким чином, можна говорити проте, що чималий рівень фінансових витрат для фінансування участі партій у виборах все ж потребуватиме, аналогічно американському досвіду, залучення великого бізнесу до цього процесу (що є вельми цікавою темою для окремого дослідження). При цьому важливим, для забезпечення прозорості такого фінансування та запобігання корупційним зловживанням, є спостереження, моніторинг і контроль за фінансовою діяльністю політичних партій, проведенням виборів з боку громадянського суспільства, зокрема засобів масової інформації й опозиції.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Журнал Житомира»
Про автора: Olena0911

Як простому українцю придбати майно збанкрутілого банку, якщо є бажання і можливості.

Навколо ринку конфіскації до сьогодні поширюються чутки про недоступність останнього для простого українця. Тобто, придбати щось цікаве за реальні гроші (а сайти банків рясніють інформацією про продаж простроченого заставного майна із неабиякими знижками щодо ринкової ціни) начебто й можливо. Але, з чого саме треба розпочати?

Справа у тому, що нещодавно у наших громадян з'явилися нові можливості, так би мовити «реальність здійснення деяких бажань», втілення задумів у життя за допомогою системи «ProZorro.Продажі» та майданчика PUBLIC BID.

---

¹¹ Бурбан Л. Державне фінансування партій: плюси та ризики. URL: http://antikor.com.ua/articles/59246-derhavne_finansuvannja_partij_pljusi_ta_riziki.

* Збережено стиль і граматику оригіналу

А розпочнемо ми з того, що змінилася країна. Разом із чередою політичних подій поступово, але впевнено змінюється свідомість суспільства, на арену виходять нові команди молодих реформаторів. Найбільш яскравою й значною перемогою останніх двох років є впровадження у життя системи публічних закупівель PROZORRO. Переведення всіх державних закупівель у електронний формат унеможливили ризики створення корупційних схем. Результат- економія понад 6 млрд. гривень за рік.

Успіх реформи відкрив можливості для освоєння нових горизонтів. Справа у тому, що держустанови не тільки купують товари та послуги за бюджетні кошти, а й продають майно. І знов через непрозорість процедури торгів країна втрачає мільярди. Майже якщо не брати до уваги корупційну складову, то виявляється ще одна проблема – недосконалість в організації проведення аукціонів затягує процес і робить його неефективним.

Яскравий приклад – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), який виплачує українцям компенсації за депозитами банків-банкрутів. Для повернення грошей населенню та іншим кредиторам, Фонд має продавати активи банку – майно, заставу за депозитами, права на кредити.

У попередній системі реалізації активів були значні недоліки – відсутність повної прозорості, доступності інформації по активам, що продаються. Така ситуація обмежувала доступ до участі в торгах значній кількості бажаючих, відкривала недобросовісними біржами можливості для зловживань і махінацій.

Сьогодні ФГВФО продає активи через «ProZorro. Продажі». І тут існують єдині правила торгів для всіх. Абсолютну доступність та відкритість системі забезпечує дворівнева архітектура, що формується із центральної бази даних та електронних майданчиків. Співпрацюють вони через API (інтерфейс прикладного програмування). Всі дані від заведення лоту до визначення переможця наявні у електронній формі. Тобто відтепер кожен бажаючий, просто зайшовши до системи через наш майданчик PUBLIC BID, офіційного учасника проекту, має можливість не тільки перевірити хід будь-якого аукціону, а й взяти в ньому участь.

Зараз в управлінні Фонду перебувають активи, оцінювальна вартість яких перевищує 100 млрд грн.! На аукціонах продається різноманітне майно із дисконтом, часто нижче ринкових цін. У «ProZorro.Продажі» виставляються лоти, які «за доступністю» можуть собі дозволити не тільки компанії, а й звичайні покупці - фізичні особи. Серед пропозицій:

- Квартири
- Будинки і котеджі
- Комерційна нерухомість
- Готовий бізнес
- Земельні ділянки
- Автомобілі
- Вантажно-пасажирський транспорт
- Сільгосптехніка та інвентар
- Спецтехніка та обладнання
- Торгове обладнання
- Виробниче обладнання
- Комп'ютери, оргтехніка
- Побутова техніка

- Меблі і фурнітура
- Лісо - і будматеріали
- Метали, вироби з них

Побачити «на власні очі» предмет торгів можливо: на сторінці обов'язково розміщені дані про контактну особу банку – організатора. Питання тільки у тому, в якому куточку країни знаходиться автомобіль. Можливо, буде потреба у подоланні певної відстані.

Нові лоти з'являються у системі постійно. Таким чином, обрати щось необхідне, чи омріяне за сприятливою ціною цілком можливо. Взяти участь в аукціоні також не складно – достатньо заповнити просту форму і зареєструватися в системі. Успішно опанувати систему та перемогти у «боротьбі» за цікавий лот допоможуть працівники майданчику PUBLIC BID.

І наприкінці... Шановні читачі, давайте спробуємо згадати, як часто останнім часом наша держава робила для нас, чи пропонувала нам, простим українцям, щось дійсно корисне? Щось насправді справжнє, спрямоване на поліпшення умов нашого життя? Реформу чи сервіс, який би не викликав думки про наявність скритого «подвоху», або не ставав предметом політичних спекуляцій?

«ProZorro.Продажі» саме така система, такий сервіс, здатний допомогти у вирішенні квартирної питання, або придбання необхідної комп'ютерної техніки для офісу, обладнання для власного виробництва меблів або обробки улюбленої дачі. Та чимало ще різноманітних питань, завдань та проблем, які потрібно вирішити «вже сьогодні».

Важливо також зазначити, що з 1 січня 2017 року всі лоти Фонду гарантування вкладів будуть продаватися тільки через систему «ProZorro.Продажі» (<http://zhzh.info/blog/2017-01-01-20605>). – 2017. – 1.01).

***

Блог на сайті «Imena.ua»

Про автора: Александр Мельник

Зміни із 3 січня 2017-го для фрілансерів та фізосіб-підприємців в Україні

Президент України підписав закон щодо усунення ряду адміністративних бар'єрів для

фрілансерів, який вступає в силу з 3 січня 2017 року. Цей закон вносить зміни до низки нормативних актів, що дозволить фрілансерам укладати договори з замовниками не тільки в письмовій, а й в електронній формі або взагалі працювати тільки по оферті та виписувати одні інвойси, в яких підпис замовника не потрібен. Що ще зміниться для малих платників податків — у добірці від онлайн-сервісу сплати податків Taxer.

Про договори та інвойси

Станом на грудень 2016 року інвойс з бухгалтерського обліку не був первинним документом, але вже в 2017 році він таким стане, що істотно полегшить податковий облік підприємця. Згодою з об'ємом та якістю наданих послуг буде визнаватися факт оплати нерезидентом виставленого рахунку. Також банки не зможуть вимагати переклад документа українською — відтепер перекладом (якщо це їм необхідно) мають займатися самі фінустанови.

Фрілансерам більше не обов'язково укладати письмовий договір з мокрими печатками із замовником. Договір на надання послуг може бути укладений за фактом електронного листування, шляхом прийняття публічної оферти та за фактом оплати інвойсу. До речі, команда Taxer підготувала зразок інвойсу, який можна використовувати для підтвердження отримання валютного доходу в банку.

Основні зміни в податковому законодавстві

Верховна рада прийняла низку змін до Податкового кодексу та інших законрадавчих актів, які теж починають діяти із січня 2017 року після підписання Президентом:

Ставка єдиного податку для підприємців І групи буде встановлена у відсотках до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня звітного року, а мінімальний розмір ЄСВ буде розраховуватися від мінімальної заробітної плати за ставкою 22% з коефіцієнтом 0,5.

На спрощеній системі дозволять при розрахункові загальної кількості найманих осіб не враховувати працівників, які призвані на військову службу під час мобілізації, на особливий період.

Негативна зміна: більше ніяких «сплячих ФОПів» з нульовими деклараціями. Підприємці на загальній системі оподаткування, які не ведуть діяльність або в певному місяці працювали в «мінус», зобов'язані будуть сплачувати єдиний соціальний внесок не нижче 22% від мінімальної заробітної плати.

Скасовується пенсійний збір із валютообмінних операцій в розмірі 2%.

Нацбанк продовжив до 16 червня 2017 року валютні обмеження щодо обов'язкового продажу 65% валютної виручки.

Нові ставки податків та зборів через Закон України «Про держбюджет на 2017 рік»

Верховна Рада прийняла держбюджет на 2017 рік, в якому на весь рік встановлено мінімальну заробітну плату у розмірі 3 200 гривень. При цьому розмір прожиткового мінімуму на одну особу складатиме:

1 544 гривень (січень – квітень);

1 624 гривень (травень – листопад);

1 700 гривень (грудень).

Мінімальна заробітна плата встановлює розмір ЄП для підприємців II групи, а також ЄСВ для підприємців усіх груп. Для підприємців I групи ЄП буде встановлюватись з розміру прожиткового мінімуму у січні (<https://www.imena.ua/blog/freelance-laws/>). – 2017. – 3.01).

***

**Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»
Про автора: Мизрах Игорь**

Как оспорить штраф полиции, выписанный на месте остановки

Все штрафы, выписанные сотрудниками патрульной полиции на месте остановки транспортного средства, могут быть отменены в суде из-за нарушения процедуры рассмотрения дела. При этом, абсолютно не важно, был ли сам факт нарушения ПДД или нет. Одно лишь то обстоятельство, что полиция рассмотрела дело на улице - уже является веским основанием для подачи иска в суд. В этой статье, известный юрист и политик Мизрах Игорь, детально разъяснит нормы законодательства относительно составления искового заявления.

26 мая 2015 года Конституционный суд Украины запретил ГАИ выписывать штрафы на месте остановки автомобиля. КСУ указал, что составление протокола и постановления это две разные стадии административного производства между которыми должен быть временной интервал. Одновременное вынесение протокола, а потом сразу и постановления - является нарушением норм КУпАП, прав граждан, а потому, такие штрафы не могут считаться законными.

Однако, в последующем, Верховная Рада Украины изменила редакцию ст.258 КУпАП и предоставила право новым патрульным полицейским вообще не составлять протоколы за нарушение ПДД, а сразу выносить постановления (штрафы) на месте остановки автомобиля. При этом, народные депутаты не внесли изменения в другие статьи КУпАП, что привело к несогласованности новой редакции ст.258 по отношению к другим статьям Кодекса, которые регламентируют процесс рассмотрения дела. Это и дает лазейку водителям в суде.

В решении КСУ от 26.05.2015 говорится, что "словосполучення "на місці вчинення правопорушення" і "за місцем його вчинення", які містяться у статтях 258, 276 Кодексу, мають різне цільове спрямування і різний правовий зміст. "Зокрема, словосполучення "за місцем його вчинення", застосоване у положенні частини першої статті 276 Кодексу, за якою "справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем його вчинення", вказує на місцезнаходження органу, уповноваженого законом розглядати справу про адміністративне правопорушення"

В нынешней редакции ст.258 КУпАП говорится так: "Протокол не складається у разі вчинення адміністративних правопорушень, розгляд яких віднесено до компетенції Національної поліції. У випадках, передбачених частинами першою та другою цієї статті, уповноваженими органами (посадовими особами) на місці вчинення правопорушення виноситься постанова у справі про адміністративне правопорушення відповідно до вимог статті 283 цього Кодексу".

Итак, КСУ разъяснил, что словосочетание "на місці вчинення правопорушення" и "за

місцем його вчинення" имеют разное значение. Первое означает - на месте где было совершено нарушение ПДД, а второе - место где расположено Управление патрульной полиции того населенного пункта, где было совершено нарушение ПДД. Обращаем внимание, что ст.258 КУпАП обязывает патрульного полицейского выносить постановление согласно требований ст.283 КУпАП. Это ключевой момент.

В статье 283 КУпАП указывается следующее: "розглянувши справу про адміністративне правопорушення, орган (посадова особа) виноситься постанову по справі". Итак, чтобы постановление было вынесено, сотрудник полиции сначала должен рассмотреть административное дело (изучить доказательства, показания свидетелей, пояснения обвиняемого, документы, позицию адвоката и т.д). Постановление не может быть вынесено без рассмотрения, иначе - такое постановление будет считаться незаконным.

А теперь главный вопрос - где полицейский должен рассмотреть дело? В ст.276 КУпАП черным по белому написано, что "справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем його вчинення.". А как мы уже выше указали, словосочетание "за місцем його вчинення", согласно решению КСУ, означает "місцезнаходження органу, уповноваженого законом розглядати справу". То есть, рассматриваться дело о нарушении ПДД может ТОЛЬКО в здании соответствующего управления патрульной полиции.

Получается интересная ситуация: сотрудник полиции может выписать постановление на месте остановки автомобиля. Но, полицейский не может выписать постановление без рассмотрения дела. А дело рассматривать полицейский может только в Управлении полиции. Если же полицейский рассмотрит дело на дороге или не рассмотрит его вообще - это и есть самым главным основанием для отмены штрафа. Этой лазейкой может пользоваться каждый водитель вне зависимости от того - нарушил он или нет.

Исковое заявление необходимо модифицировать под конкретное дело с

указанием конкретных обстоятельств. Если полицейский не предоставил доказательств нарушения, это также необходимо указать в иске. Отсутствие доказательств - это отдельное основание для отмены штрафа. В совокупности - отсутствие доказательств и нарушение процедуры рассмотрения, являются отличным аргументом для судьи удовлетворить иск против полицейского.

Как известно, ранее Народные депутаты Украины сделали "подарок" населению. С осени 2015 года, чтобы подать иск в суд против представителя власти, нужно заплатить 0,4 размера минимальной заработной платы. На сегодня минималка составляет 1450 грн. Таким образом - судебный сбор равен 580 грн. Эта цифра более чем в два раза превышает обычный штраф за нарушение ПДД в размере 255 грн. Многие водители отказываются обращаться в суд именно из-за огромного судебного сбора.

Однако, не многие знают, что судебный сбор за отмену штрафа полиции платить не нужно. 23 января 2015 года Пленум Высшего Административного суда Украины принял следующее решение:

"Відповідно до частини четвертої статті 288 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) особа, яка оскаржила постанову у справі про адміністративне правопорушення, звільняється від сплати державного мита... Припис частини четвертої статті 288 КУпАП не вступає в колізію з положеннями статті 5 Закону № 3674-VI, якою визначено пільги щодо сплати судового збору, оскільки коло вимог і осіб, які мають такі пільги за цим Законом, не є вичерпним. Крім того, у цьому випадку необхідно виходити з того, що норми частини четвертої статті 288 КУпАП є спеціальними нормами порівняно з нормами Закону про судовий збір. Отже, за подання до суду адміністративного позову про скасування постанови у справі про адміністративне правопорушення, якою особу притягнуто до адміністративної відповідальності та накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу, судовий збір не сплачується у порядку та розмірах, установлених Законом про судовий збір»".

Таким образом, водителям нужно не бояться, а смело подавать иски в суд на новых полицейских без оплаты судебного сбора. Конечно, бывает так, что районные судьи не хотят выполнять решение Пленума ВАСУ. Но, это не повсеместная практика и решения райсудов об отказе открывать производство могут быть успешно оспорены в апелляционной инстанции. Главное в этом деле не сдаваться и добиваться своего. Сотрудники патрульной полиции как раз и рассчитывают на то, что водители будут лениться ходить в суды.

Данная схема должна остановить бездумное вынесение патрульной полицией штрафов за незначительные нарушения ПДД. На сегодняшний день, полиция полностью повторяет ГАИ, которая в 2008-2009-м, устраивала облавы на водителей набивая количество штрафов за мелкие нарушения. Например - нарушение правил парковки. Такая деятельность ГАИ вызвала огромное количество судебных исков. После этого, ГАИ успокоилась.

Новая же патрульная полиция еще не вкусила радости от бесконечных судебных процессов. Позиция тут простая - полицейский отнимает время водителя за незначительное нарушение ПДД, значит и водитель может отнять у полицейского время за нарушение решения Конституционного суда и КУпАП. В любом случае, подавать или не подавать в суд - каждый решает сам для себя. Мизрах Игорь лишь дает инструмент защиты своих прав. А защищать или нет - это уже личное дело автомобилистов (<http://sud.ua/blog/2017/01/03/99107-kak-osporit-shtraf-politsii-vipisannij-na-meste-ostanovki>). – 2017. – 3.01).

***

**Блог на сайті «Судбно-юридическая газета»
Про автора: Митрюшин Дмитрий**

Основания обжалования решения о закрытии уголовного производства

В ч. 2 ст. 9 УПК Украины предусмотрено, что прокурор, руководитель органа досудебного расследования, следователь обязаны всесторонне, полно и объективно исследовать обстоятельства уголовного производства, выявить как те обстоятельства, которые

изобличают, так и оправдывают подозреваемого, обвиняемого, а также обстоятельства, которые смягчают или отягощают его наказание, предоставить им надлежащую правовую оценку и обеспечить принятие законных и непредвзятых процессуальных решений.

Кроме того, следователь, прокурор, следственный судья, суд по своему внутреннему убеждению, которое основывается на всестороннем, полном и беспристрастном исследовании всех обстоятельств уголовного производства, руководствуясь законом, оценивают каждое доказательство с точки зрения относимости, допустимости, достоверности, а совокупность собранных доказательств - с точки зрения достаточности и взаимосвязи для принятия соответствующего процессуального решения (ч .1 ст.94 УПК Украины).

Обстоятельства, которые подлежат доказыванию в уголовном производстве, определяются в ст. 91 УПК Украины, а по уголовных производствах в отношении несовершеннолетних также дополнительно подлежат установлению обстоятельства, закрепленные в ст. 485 УПК Украины.

Также следует обратить внимание на ст. 284 УПК Украины, где определены основания и порядок прекращения уголовного производства, а также обжалования такого решения.

В частности, в соответствии с п. 1 ч. 1 ст. 284 УПК Украины принятие решения о закрытии уголовного производства возможно лишь после всестороннего, полного и непредвзятого исследования всех обстоятельств уголовного производства и непосредственного исследования и оценки следователем, прокурором показаний, вещей и документов, касающихся этого производства, в их совокупности.

Положения п. 3 ч. 1 ст. 303 и ч. 1 ст. 304 УПК Украины дают право заявителю подать в суд жалобу на решение следователя о закрытии уголовного производства в течение 10 дней с момента получения постановления.

Как следует из анализа норм уголовного процессуального закона, во время досудебного расследования обязательно должны

быть соблюдены принципы полноты и объективности, являющиеся оценочными понятиями. Предоставляя составляющие оценки доказательств в производстве, законодатель, между тем, оставляет за следователем (прокурором или судьей) возможность принятия (или непринятия) решения о наличии оснований для закрытия уголовного производства.

Именно поэтому, имеют место случаи удовлетворения жалоб на постановление следователя о закрытии уголовного производства в связи с неполнотой и необъективностью досудебного расследования. Так, например, следственный судья Вознесенского горрайонного суда Николаевской области своим постановлением от 3 августа 2015 года (дело № 473 / 2938 / 15 - к) удовлетворил жалобу заявителя П. на постановление следователя СО Вознесенского ГО УМВД Т. от 24 апреля 2015 о закрытии уголовного производства.

Обосновывая свое решение, судья отметил, что при закрытии уголовного производства следователем при закрытии уголовного производства не выполнены требования ст. 91 УПК Украины.

Полное всестороннее и объективное расследование уголовного производства следователем СО Вознесенского ГО УМВД лейтенантом милиции Т. не проведена, не исполнен возможен комплекс следственных действий по уголовным производством в виде временного доступа к вещам и информации Управления Пенсионного фонда Украины, Государственной налоговой инспекции, ОАО «П» , не проведены необходимые судебно бухгалтерские экспертизы, что дает следственному судье основания для отмены постановления следователя от 24 апреля 2015 о закрытии уголовного производства.

Заслуживает внимания решение следственного судьи Ровенского городского суда Ровенской области от 9 июня 2015 года (дело № 569 / 7602 / 15 - к) которой удовлетворена жалоба Открытого акционерного общества «Банк» Финансы и Кредит» на постановление следователя о закрытии уголовного производства. Так, судом установлено: из

матеріалов уголовного виробництва следует, что следователем досудебное расследование проведено поверхностно, без выяснения всех обстоятельств, имеющих существенное значение для уголовного производства.

При принятии решения следователем о закрытии уголовного производства в полной мере в постановлении не указано, какие обстоятельства были установлены досудебным расследованием. В частности, с названного выше постановления не следует какие показания предоставил следователю гражданин Д., в отношении которого закрыто уголовное производство при отсутствии в действиях последнего состава уголовного преступления.

Также в постановлении не указано, на какие документы (доказательства) ссылается следователь указывая, что автомобиль марки «Scania» не является предметом уголовного преступления, предусмотренного ч.1 ст. 388 УК Украины.

В названном процессуальном документе следователя последний не ссылается ни на одно следственное действие, проведенное им, как на доказательство, которое мог бы опровергать, что в действиях Д. отсутствует состав уголовного преступления предусмотренного ст 388, 190 УК Украины.

Более того, по мнению судьи, органа досудебного расследования необходимо установить, где находится названное банком залоговое имущество, и только после этого необходимо принимать решение о наличии или отсутствии в действиях Д. (других причастных лиц) состава преступления, предусмотренных ст 190, 388 УК Украины.

Итак, во время проведения досудебного расследования следователю необходимо принять во внимание изложенные в постановлении следователя судьи обстоятельства, предоставить им надлежащую оценку и принять законное и обоснованное решение в производстве.

Исходя из изложенного, возможно констатировать, что установление и исследование объективных обстоятельств уголовного производства является неотъемлемой составной обоснованности

принятия решения о закрытии уголовного производства, несоблюдение же указанного требования закона приведет к отмене такого решения и возобновлении досудебного расследования (<http://sud.ua/blog/2017/01/06/93597-osnovaniya-obzhalovaniya-resheniya-o-zakritii-ygolovno-go-proizvodstva>). – 2017. – 6.01).

***

Блог на сайті «Інтелектуальна власність»

Про автора: Іван Дахно, д-р екон. наук, професор, патентознавець, м. Київ

Інтелектуальна власність і шизофренія

Поміж книг, які я привіз 1995 року зі США після закінчення мого тримісячного стажування як декана факультету правничих наук Києво-Могилянської академії на чотирьох юридичних факультетах США, була й одна, у якій писалося: «Вивчення копірайту нагадує собою вивчення шизофренії». По-нашому «копірайт» – це авторське право, а поняття «інтелектуальна власність» у нас охоплює промислову власність, авторське право, суміжні права.

Інтелектуальною власністю я опікуюся з 1977 року. Написав багато книг про неї, закінчив Центральний інститут підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів народного господарства у галузі патентної роботи. Мені присвоєно кваліфікацію – патентознавець. Щороку в Україні кількість таких патентознавців неухильно скорочується. Переселяються в інший світ. Тричі був експертом Верховного Суду УРСР, який за першою інстанцією розглядав спори про виплату авторської винагороди, безліч разів був експертом у підлеглих судах.

У сфері інтелектуальної власності я – не новачок, тому вважаю шизофренією чергові спроби чергового реформування охорони інтелектуальної власності в Україні. Створюється ілюзія реформи. Як кажуть: «Чим би дитя не тішилося, аби не плакало».

1992 року доля мене закинула на посаду начальника управління економіки промислової власності Держпатенту України. З тих часів це відомство кілька разів змінювало свою назву і

підпорядкованість. Нині створюється «Національний орган інтелектуальної власності України». Чи подумали ті, хто придумав таку назву, як «орган» перекласти англійською мовою, щоб з нього не сміялися англосаксонські кури? За радянських часів членів Політбюро ЦК КПРС у Москві возили розкішні автомобілі, – спочатку «Чайка», а потім – «ЗиЛ». У народі ці автомобілі називалися «членовози». З тих часів розумнішим суспільство не стало. Нині з'явився «орган». А хіба відсохнув би язик, якби цей орган назвали всім зрозумілим словом «Агентство». Це – гарне і широке за значенням англійське слово. Те, що у нас називають «ЦРУ» (Центральне розвідувальне управління), англійською мовою звучить як «Central Intelligence Agency» (CIA). В англійській мові звучання «управління» і не пахне.

Тривають підклимові ігри, куди б причепити цей «орган». А його нікуди не потрібно чіпляти, цей орган має бути максимально технократичним, аполітичним і повністю незалежним від політиків, партій і фракцій. Навіть від нардепа Надії Савченко, не кажучи вже про лідера Радикальної партії Олега Ляшка. Його повинні очолювати не випадкові люди, а фахівці з патентною освітою, нормальним знанням англійської мови (бо це – мова міжнародного спілкування, нею говорять і французи, німці, іспанці) та ін. Керівництво «органу» має обиратися таємним голосуванням у рамках конкурсу. Здається, що прошарок патентних повірених на нинішньому етапі є найбільш вдалим в Україні середовищем для голосування. Патентні повірені – це не випадкові люди, вони чітко знають «хто є хто». Всі патентні повірені є між собою конкурентами, тому якийсь упереджений спільний наступ на підриг охорони інтелектуальної власності виключається взагалі. Вони вболівають за якісну охорону інтелектуальної власності, бо це – їхній хліб та ще й з маслом. В Україні нині патентних повірених – десь з півтисячі. Всім їм рот не затулиш і це – добре, адже це сприяє прозорості. До виборів керівництва «органу» слід допускати патентних повірених, які мають щонайменше дво-трирічний

досвід діяльності патентних повірених. Така пересторога є слушною для протидії напливу до лав патентних повірених перед черговими виборами керівництва «органу».

Варто ще раз уважно вивчити вимоги до патентних повірених у передових країнах та практику діяльності повірених, викинути геть критерії, які з'явилися ще тоді, коли про Інтернет та інші засоби комунікації ніхто не чув. Повірений – це не політичний діяч і не державний службовець, тому ценз осілості чи громадянства потрібно застосовувати розумно. Патентні повірені можуть бути найманими працівниками і фізичними особами-підприємцями. В першому випадку вони отримують платню від своїх роботодавців відповідно до трудового законодавства, а у другому – доходи як фізичні особи-підприємці. Патентні повірені можуть бути одночасно як найманими працівниками, так і фізичними особами-підприємцями. Оподаткування їх відбувається з урахуванням цих обох обставин. Не слід забороняти патентним повіреним опікуватися і бізнесом, який не шкодить їх професійній діяльності. Чому повірений та його сім'я мусять голодувати впродовж періодів, коли у повіреного відсутні замовлення клієнтів на його послуги у сфері інтелектуальної власності?

У англо-саксів представник у справах інтелектуальної власності скорочено називається «patent attorney», а у нас «патентний повірений». І у них, і у нас слово «патентний» є звуженим, бо ці люди опікуються не лише патентами. Пропоную скорочено позначати їх у нас у називному відмінку «аторній» (російською мовою – «атторний»).

Переатестація потрібна для неактивних патентних повірених. Тих патентних повірених, які постійно виконують свої обов'язки, не варто переатестовувати: вони і так знаходяться у «формі». Патентних повірених не слід всіх поголовно заганяти в Асоціацію патентних повірених. Така Асоціація – це не сталінський колгосп. Членство в Асоціації – добровільне.

Ринкова економіка неможлива без конкуренції, повірені мають між собою чесно конкурувати. Будь-які змови про ціни на послуги чи поділ ринків послуг – заборонені.

Не зайве подивитися і на судові аспекти інтелектуальної власності. Не можна допускати щоб, наприклад, за розв'язанням спору про використання двома підприємцями товарного знака на ужгородському базарі вони їхали до Києва. Мовчать наші реформатори і про такий тренд, що набирає поширення, як медіація.

Стисло про «Наглядову раду Національного агентства України з інтелектуальної власності».

Очільником її за посадою є голова парламентського комітету з правової політики (або хтось з його заступників). Першим заступником голови є за посадою міністр Кабінету Міністрів (або особа, делегована ним). Заступниками голови є представник Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України і представник Інституту законодавства Верховної Ради України.

По одному представнику делегують: Міністерство юстиції України; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; фіскальна служба України; – митна служба України; Асоціація правників України; Союз юристів України; – Національна асоціація адвокатів України; Спілка адвокатів України; – Національна академія наук України; – Національна академія аграрних наук України; Національна академія педагогічних наук України; Національна академія медичних наук України; – Національний університет «Одеська юридична академія» Інститут інтелектуальної власності; – Всеукраїнська Асоціація Патентних Повіренних, науково-практичний журнал «Інтелектуальна власність в Україні»; «Юридична газета»; – «Юридическая практика»; «Голос України»; – «Урядовий кур'єр»; – «Закон і бізнес». У Наглядній раді діє «Мандатна комісія», яка перевіряє повноваження її членів. Наглядова рада має секретаря, можливо, ця посада поєднується з посадою секретаря Асоціації патентних повіренних. Офіс має бути в приміщенні, що охороняється, але достатньо доступному для відвідувачів. Положення про «Наглядову раду» затверджується постановою Кабінету Міністрів України.

Фахівцям відома відмінність зборів від мита. Вже чимало років наша патентна влада

отримує від заявників саме збори, а не мито. Мінфіну, як фіскалу, хотілося б «накласти лапу», якщо і не на всі збори, то хоча б на їх частину, тобто забирати гроші в бюджет. А він – бездонний. Необхідно уважно провести аудит і подивитися, які кошти вже одержані і на що використані. Підозрюю, що у декого, а то й у багатьох, може виявитися «рильце в пушку», адже такого у нас не трапляється, щоб перебувати біля багаття і не нагріти руки. Витрати в «органі» повинні бути розумними, якщо надходжень більше, ніж потрібно, то слід ділитися з нещасною і бідною Україною, а не витратити гроші на витребеньки.

До речі, пора подивитися і на митників, вони теж отримують збори, а не мито. Про це у нас мовчать і зосереджують увагу на контрабанді та хабарах.

А коли і як звільняти керівництво «органу»? А скільки платити очільникам, та й не лише очільникам, за їх працю? Запитань поки що значно більше, ніж відповідей на них.

Керівництву «органу» та іншим посадовцям варто було б заборонити, на час їх роботи в «органі» і принаймні один рік після її закінчення, бути заявниками (співзаявниками) на об'єкти промислової власності, що одержують правову охорону. Авторського права на літературні, художні та наукові твори їх не можна позбавляти, бо таке право виникає автоматично фактом створення відповідного твору.

Не слід впадати у відчай від надуманих проблем. Наприклад, стверджується, що дуже кепсько нам живеться з огляду на відсутність формулювання про державну політику у сфері охорони інтелектуальної власності. Кого, окрім чиновників, непокоїть відсутність такого формулювання? Я майже впевнений, що такого формулювання немає в США, але ж там є охорона інтелектуальної власності, якій ми можемо лише заздрити. Ізраїль, як країна майже континентальної системи права, не має конституції як такої, але ж верховенство права («rule of law») там – на належній висоті і ніщо не заважає навіть президенту країни потрапити до в'язниці.

У нас люблять вести розмови про адаптацію законодавства України до законодавств

країн Євросоюзу. Коли ж у нас проблеми наштовхуються на відомчі інтереси, то про адаптацію забувають. Чомусь не чути, щоб саме у тих чи інших аспектах охорони інтелектуальної власності Україна відстала від Євросоюзу і це відставання потрібно негайно долати. Можливо, це й добре, що Україні є з кого брати приклад, адже відомий вислів стверджує: «Всі наші дурниці переконливо свідчать, що ми все ще думаємо своєю головою»... (<http://www.intelvlas.com.ua/blog/anonim/intelektualna-vlasnist-i-shyzofreniya>). – 2017. – 3.01).

***

Блог на сайті «pravotoday.in.ua»

Про автора: Е. А. Морозов адвокат (судебная защита)

Податкові спори: проведення зустрічних звірок-відповідні висновки ДФС

Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів ДФС, як підстава для податкових зобов'язань та правових наслідків для платника податків.

Відповідно до статті 71 ПК Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів - комплекс заходів щодо збору, опрацювання та використання інформації, необхідної для виконання покладених на контролюючі органи функцій.

Згідно з приписами підпункту 72.1.1 пункту 72.1 статті 72 ПК для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючого органу використовується інформація, що надійшла, зокрема: від платників податків та податкових агентів, що міститься в податкових деклараціях, розрахунках, інших звітних документах; що міститься у наданих великими платниками податків в електронній формі копіях документів з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинних документах, які ведуться в електронній формі, реєстрах бухгалтерського обліку, фінансовій звітності, інших документах, пов'язаних з обчисленням та сплатою податків і зборів; про фінансово-господарські операції платників податків.

Згідно з пунктом 73.5 статті 73 ПК з метою отримання податкової інформації контролюючі органи мають право проводити зустрічні звірки даних суб'єктів господарювання щодо платника податків.

Зустрічною звіркою вважається співставлення даних первинних бухгалтерських та інших документів суб'єкта господарювання, що здійснюється контролюючими органами з метою документального підтвердження господарських відносин з платником податків та зборів, а також підтвердження відносин, виду, обсягу і якості операцій та розрахунків, що здійснювалися між ними, для з'ясування їх реальності та повноти відображення в обліку платника податків.

ВАЖЛИВО: Зустрічні звірки не є перевітками і проводяться в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

За результатами зустрічних звірок складається акт, який надається суб'єкту господарювання у десятиденний термін.

Механізм проведення органами державної податкової служби зустрічних звірок визначено Порядком проведення органами державної податкової служби зустрічних звірок, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2010 року № 1232.

З метою впровадження єдиного порядку направлення запитів на проведення зустрічних звірок, а також оформлення, передачі та накопичення матеріалів зустрічних звірок органами державної податкової служби розроблені Методичні рекомендації, які затверджені наказом Державної податкової адміністрації України від 22 квітня 2011 року № 236, згідно з підпунктом 4.4 пункту 4 яких (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) у разі встановлення фактів, що не дають змогу провести зустрічну звірку суб'єкта господарювання, зокрема у зв'язку із встановленням відсутності суб'єкта господарювання та/або його посадових осіб за місцезнаходженням (податковою адресою), відповідальний підрозділ не пізніше двох робочих днів від дати надходження запиту складає акт про неможливість проведення зустрічної звірки суб'єкта господарювання <...>.

При подальшому залученні суб'єкта господарювання (посадових осіб суб'єкта

господарювання) до проведення зустрічної звірки відповідальний підрозділ органу державної податкової служби забезпечує проведення такої звірки.

ВАЖЛИВО: Аналіз зазначених норм права дає підстави для висновку, що акт, який є відображенням дій працівників податкових органів, а так само висновки, що зазначені в такому акті не породжують правових наслідків для платника податків і, відповідно, не порушують його прав.

Внесена до інформаційних систем інформація на підставі акту використовується податковими органами для інформаційно-аналітичного забезпечення їхньої діяльності і не зумовлює для платника податків змін у структурі податкових зобов'язань та податкового кредиту.

Наведене відповідає правовій позиції, що викладена в постановках Верховного Суду України від 03.11.2015 № 21-99a15, від 11.11.2015 справа № 21-778a15, від 17.11.2015 справа № 21-1852a15, від 17.11.2015 справа № 21-2944a15, від 01.12.2015 № 21-3133a15, від 03 лютого 2016 року у справі №826/11720/14 – (Ухвала ВАСУ від "30" листопада 2016 р. по справі № К/800/2628/15 (ЄДРСРУ № 63257435).

Надалі, статтею 83 ПКУ встановлений перелік матеріалів, які є підставами для висновків під час проведення перевірок, в якому міститься «податкова інформація» (пп.83.1.2 п.83.1 ст.83).

Проте використання перевіряючими для викладення своїх висновків щодо порушення позивачем податкового законодавства у якості податкової інформації висновків викладених на підставі аналізу даних ЄРПН інших ДПІ щодо не підтвердження реальності реалізації товару та послуг контрагентами позивача, не відповідає поняттю податкової інформації у розумінні ст.83 ПКУ.

Відповідно до пп.14.1.171 п.14.1 ст.14 ПКУ термін податкова інформація використовується у ПКУ у значенні, визначеному Законом України «Про інформацію».

Статтею 16 Закону України «Про інформацію» визначено, що податкова інформація - сукупність відомостей і даних, що створені або

отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності і необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому ПКУ. Правовий режим податкової інформації визначається ПКУ та іншими законами.

Порядок отримання та збору податкової інформації визначений ст.72,73 ПКУ. Аналіз вказаних норм свідчить про те, що вказана інформація відображена у відповідних документах, наданих платником податку або іншими особами. Відповідно до пп.72.1.5 п.72.5 ПКУ для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності державної податкової служби використовується інформація, що надійшла за результатами податкового контролю.

Оскільки способами здійснення податкового контролю відповідно до ст.62 ПКУ є у тому числі інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів, то у співвідношенні ст.72,73,62 ПКУ до пп.72.1.5 п.72.5 ПКУ відноситься інформація, що надійшла за результатами податкового контролю, а саме: ведення обліку платників податків; перевірки та звірки відповідно до вимог цього Кодексу, а також перевірки щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин.

Пунктом 86.7 ст.86 ПКУ щодо оформлення результатів перевірок визначено, що контролюючим та іншим державним органам забороняється використовувати акт перевірки як підставу для висновків стосовно взаємовідносин платника податків з його контрагентами, якщо за результатами складення акта перевірки податкове повідомлення-рішення не надіслано (не вручено) платнику податків або воно вважається відкликаним відповідно до статті 60 цього Кодексу.

Крім того, необхідно враховувати висновок Судової плати в адміністративних справах Верховного Суду України, викладений у постанові № 21-511a14 від 9 грудня 2014 р., про те, що висновки, викладені у акті, є

відображенням дій податкових інспекторів, не породжують правових наслідків для платника податків і, відповідно, а інформація, що надійшла за результатами податкового контролю, використовується для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючого органу.

Неприпустимість притягнення до відповідальності однієї компанії, у випадку за неправомірні дії іншої компанії підтверджується практикою Європейського суду з прав людини. Так, в пункті 71 рішення у справі «Булвес» АД проти Болгарії» Європейського суду з прав людини дійшов такого висновку: «... Суд вважає, що компанія-заявник не повинна нести відповідальність за наслідки невиконання постачальником його обов'язків щодо своєчасного декларування податку на додану вартість і, як наслідок, сплачувати податок на додану вартість повторно разом із пенєю. Суд вважає, що такі вимоги прирівнюються до надзвичайного обтяження для компанії-заявника, що порушило справедливий баланс, який повинен був підтримуватися між вимогами загальних інтересів та вимогами захисту права власності».

Отже, Європейський суд з прав людини чітко визначає правило індивідуальної відповідальності платника податків. Тобто, добросовісний платник податків не має зазнавати негативних наслідків через порушення з боку його контрагента (<http://pravotoday.in.ua/ru/blogs/3597/1610/>). – 2017. – 2.01).

***

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Василь Голян, д-р екон. наук, професор, академик Инженерной академии Украины

Почему финансовая децентрализация пока не дала ожидаемых результатов

Разрекламированные отдельными представителями исполнительной власти успехи финансовой децентрализации, свидетельством чего является номинальный прирост собственных доходов местных бюджетов, являются преждевременными,

поскольку реального увеличения доходов бюджетов территориальных общин так и не произошло. Главной причиной «фасадности» финансовой децентрализации является сохранение существующей базы пополнения местных бюджетов за исключением некоторых не весьма значимых новшеств относительно перераспределения отдельных налогов и сборов в пользу бюджетов территориальных общин базового уровня.

Собственные доходы местных бюджетов в 2015 году составили 120 млрд. грн., тогда как в 2010 году они составляли лишь 81 млрд. грн..

В то же время, за аналогичный период трансферты из государственного бюджета для местных бюджетов увеличились в 2,2 раза – до 174 млрд. грн. Вместе с тем, номинальный рост доходов местных бюджетов не значит, что реально доходы этих бюджетов растут. Говорить о реальных положительных последствиях бюджетной децентрализации еще рано, поскольку в реальном выражении поступления в местные бюджеты находятся на уровне 2004 года – это наименьшее значение за анализируемый период

К сожалению, доходы местных бюджетов не играют в развитии национальной экономики той роли, которая им отводится в большинстве стран Европейского Союза. Это подтверждается не только динамикой реальных поступлений, но и их удельным весом в общих доходах Сводного бюджета и долей в валовом внутреннем продукте (ВВП). Так в 2015 году удельный вес собственных доходов местных бюджетов достиг самого низкого значения за период, что анализируется. В частности, их доля в доходах сводного бюджета составила лишь 18,4%, а в ВВП – 6,3% .

Наибольший дополнительный объем средств было направлено в города областного значения (доходы бюджетов городов областного подчинения и в 2011, и в 2015 годах занимают наибольший удельный вес в доходах местных бюджетов в целом, где остается половина платы за землю, акциза по розничной продаже, налога на доходы физических лиц (НДФЛ). В общем, города областного значения получили дополнительные 8,3 млрд. грн, и в

2015 году их ресурсы составляли 49 млрд. грн. Значительная часть этих средств находится на депозитах в государственных банках. Быстрее росли доходы районных бюджетов, где аккумулируется большая часть НДС. На районном уровне доходы по сравнению с 2014 годом увеличились на 47,7% (4,8 млрд. грн) и достигли 15 млрд. грн в 2015 году.

Аутсайдерами по темпам роста доходов оказались поселковые и бюджеты городов районного подчинения, доходы которых сократились (на 3,8%). Небольшие темпы роста доходов бюджетов на этом уровне должны стимулировать общины к объединению. При этом села все-таки получили прирост доходов + 32% (или 2,3 млрд. грн.) благодаря акцизу по розничной продаже, плате за землю, единому налогу.

Представители исполнительной власти констатируют факт финансовой децентрализации увеличением удельного веса общегосударственных налогов, который перераспределяется в пользу местных бюджетов, в частности экологического налога. Местные бюджеты местным бюджетам рознь, если растут поступления в областные и районные бюджеты и таким образом возникает новая возможность для их дальнейшего перераспределения.

Реальная финансовая децентрализация – это когда центр тяжести перераспределения доходов переходит не на областной и районный уровень, а на уровень территориальных общин базового уровня (города, поселки и села). То есть цель финансовой децентрализации – максимизировать поступления в городские, поселковые и сельские бюджеты, то есть расширить финансовые возможности местного самоуправления. Тем не менее, если исходить из удельного веса доходов местных бюджетов в общих ресурсах сводных финансовых фондов государства, то можно отметить незначительный потенциал пополнения бюджетов местного самоуправления, особенно поселковых и сельских бюджетов.

Существенно увеличить потенциал пополнения сельских и поселковых бюджетов можно за счет расширения базы изъятия

ренды за пользование недрами, специальное использование воды и лесных ресурсов. Речь идет о закреплении за поселковыми и сельскими бюджетами рентной платы за использование природных ресурсов как общегосударственного, так и местного значения (http://lb.ua/blog/vasiliy_golyan/355206_pochemu_ffinansovaya_detsentralizatsiya.html). – 2017. – 4.01).

***

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Роман Маселко

Першочергові завдання-тести для Вищої ради правосуддя

5 січня вступив у силу Закон "Про Вищу раду правосуддя". Згідно з судовою реформою та змінами до Конституції саме Вища рада правосуддя буде призначати, звільняти та вирішувати усі питання кар'єри суддів. Виключно Рада правосуддя розглядатиме дисциплінарні провадження щодо суддів, а її рішення практично неможливо буде оскаржити. Тепер головне питання як скористається цими надзвичайно потужними повноваженнями Вища рада правосуддя – для реального очищення та оновлення судового корпусу і відновлення довіри до правосуддя чи для консервації поточного стану.

Не буду згадувати факти, які свідчать, що ризики збереження status quo у судовій системі чи, навіть, погіршення її стану є досить значними. Нажаль, таких фактів достатньо. Поговоримо про індикатори, по яких вже найближчим часом можна буде чітко діагностувати і спрогнозувати, як діюча ВРП увійде у історію, використовуючи нові повноваження і чи не стане збереження поточного складу ВРП фатальною помилкою реформаторів.

Перш за все, це відновлення дисциплінарних проваджень стосовно "суддів Майдану". Нагадую, у ВРП зараз на розгляді близько 250 скарг стосовно таких суддів. І з квітня 2016 було розглянуто не більше 10 з них. Дуже важливо відзначити, що по УСІХ цих справах у січні-березні цього року закінчуються строки притягнення суддів до

дисциплінарної відповідальності. Це означає, що більшість суддів, які виносили абсолютно свавільні рішення уникнуть відповідальності і продовжуватимуть вершити своє кривосуддя. Переконаний, багато з цих суддів вже святкують, бо впевнені, що ВРП не встигне розглянути ці справи. Однак, якщо ВРП максимально швидко реалізує закон, сформує палати та відновить розгляд дисциплінарних проваджень, то є шанс, що судді, які порушили присягу таки будуть покарані. Зараз все залежить ВИКЛЮЧНО від волі та конкретних дій Вищої ради правосуддя. І чи проявить вона цю волю буде першим індикатором того, як ВРП збирається реалізовувати новий закон – для очищення судового корпусу чи збереження слухняних суддів у системі.

З справами "суддів Майдану" пов'язаний другий, ще більш важливий тест для ВРП з новими повноваженнями. Усі розуміють, що важливо не лише покарати суддів, які були інструментами в руках влади, але й тих, які "тягнули за ниточки". Більше двох років ми вимагали від Вищої ради юстиції з'ясувати механізми впливу на суддів і хто за цим стоїть. Є докази і загальне розуміння, що причиною масових порушень були сплановані та організовані вказівки суддям з боку влади через голів судів. Звичайно, що такі дії є злочином, розслідування яких є компетенцією прокуратури. Однак без проактивної позиції ВРП, спрямованої на з'ясування важливих обставин та сприяння розслідуванню ці розслідування приречені на провал (що і доведено на практиці). На наші неодноразові звернення до ВРЮ з вимогою сприяти слідству та вжити самостійних заходів для виявлення причин та відповідальних за масове порушення суддями присяги нам відповідали, що це поза межами компетенції ВРЮ. І от у новому законі з'явилась "Глава 10", яка саме на ВРП покладає відповідальність за вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя.

Ситуація з "правосуддям" у часи Майдану (і не тільки) є прямим наслідком порушення принципу незалежності суддів, які звикли отримувати і виконувати вказівки. При розгляді

дисциплінарних проваджень по справах Майдану це стає очевидним, а найважливіше з'являються відповідні докази як ці механізми діяли і хто був до них причетним. І тут настає момент істини – чи Вища рада правосуддя скористається своїми новими повноваженнями та докладе максимальних зусиль, щоб виявити і викрити усі ці факти, спрямувати слідство до винних осіб і тим самим нарешті зламати механізм адміністративного впливу на суддів та його сприйняття всередині системи. Чи вона займе попередню позицію – толерування цим явищам у судовій системі. Тільки якщо раніше ВРП могла прикриватись відсутністю повноважень, тепер це буде злочинною бездіяльністю та співучастю. Яку роль для себе обере ВРП дізнаємось уже скоро.

Ще один тест, який пройде найближчим часом ВРП – призначення безстроково суддів, у яких закінчились повноваження. Після майже дворічної епопеї з понад 700 суддями, яких мала би призначати Верховна рада, але таки не призначила їх доля опинилась у руках ВРП. Нагадаю, серед них є такі персони, як кийвські судді В. Кицюк та О. Білик, які у часи Майдану масово карали невинних автомайданівців. Є і Ужгородський суддя Михайло Ротмістренко, якого поліцейські вже двічі документували за кермом у стані сп'яніння. А ще цілий ряд суддів, щодо законності статків яких є великі сумніви. Наприклад, суддя з Одеси Салтан Людмила чи суддя з Харкова Попович Ірина. І тут дуже важливо побачити як ВРП буде реалізовувати п.48 Перехідних положень ЗУ "Про судоустрій та статус суддів", відповідно до якого ВРП може відмовити у внесенні Президентом подання про призначення судді безстроково при наявності обґрунтованого сумніву щодо відповідності кандидата критерію доброчесності чи професійної етики або інших обставин, які можуть негативно вплинути на суспільну довіру до судової влади у зв'язку з таким призначенням.

Усі ці завдання-тести ВРП повинна пройти у найближчі 2-3 місяці. Нажаль, попередній досвід не додає оптимізму. Єдина надія на жорсткий та системний суспільний контроль за кожним кроком Вищої ради правосуддя та

не менш жорстку реакцію у випадку провалу цих завдань (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/maselko/5873d2726df12/>). – 2017. – 9.01).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автор: Алексей Шевчук, адвокат

Как подать иск, сидя на диване

Электронный суд - это уже не фантастика. Шаг за шагом Украина двигалась к его созданию долгие годы, однако качественный прорыв в этом направлении удалось сделать даже не судебной администрации, а энтузиастам и волонтерам, причем, не затратив ни единой копейки из государственного бюджета. Почему-то давно принято за аксиому, что во многих странах электронные системы суда уже давным-давно функционируют. Это, мягко говоря, не совсем так. Например, электронный суд в Польше - это институция, функционирующая в польском законодательстве с января 2010 года. Основной целью, с которой основывался электронный суд, было уменьшение дел, рассматриваемых в обыкновенном судебном производстве и характеризующихся, как не сложные по их фактическим и юридическим обстоятельствам. Но при этом электронный суд как таковой в Польше есть только один, и это районный Суд города Люблин. Истцы со всей Польши могут ходатайствовать о рассмотрении электронным судом дел, допустимых законодательством. Процедура подачи исков в электронный суд в Польше следующая: подать иск в электронный суд может только лицо, у которого зарегистрирован свой профиль в судебной электронной системе, а также имеется именной сертификат на электронную подпись.

Согласно действующему законодательству, каждое лицо может подать иск в электронный суд, но необходимо помнить о том, что малейшая ошибка приведет к тому, что иск будет перенаправлен из электронного судебного производства в обыкновенное. В Украине же государство еще не готово к полностью виртуальному рассмотрению дел, но использует отдельные элементы электронного документооборота, равно как и возможность

удаленного участия в процессе. Во-первых, в законодательстве Украины уже предусмотрены основы для ведения электронного документооборота. Это - действующие Законы Украины «Об электронной цифровой подписи» и «Об электронных документах и электронном документообороте». Также действует ряд специфических предписаний, которые касаются подачи отчетности в налоговые органы и оформлены в виде приказов Государственной фискальной службы и нормативных актов Минфина. Во-вторых, в уголовном процессе на данный момент есть возможность проведения видеоконференции с участником судебного процесса, и эти нормы УПК Украины уже начинают активно применяться. Элементом «электронного суда» можно назвать также и систему автоматизированного электронного распределения дел и обязательную публикацию судебных решений в Едином государственном реестре судебных решений (работает в электронном виде и обеспечивает доступ к решениям не только сторонам, но и другим субъектам). Среди электронных сервисов сайта «Судебная власть Украины» есть возможность оплатить судебный сбор онлайн, получить информацию о состоянии рассмотрения судебных дел, дается описание услуг по отправке SMS-уведомлений (повесток) участникам судебного заседания, отправке участникам процесса по электронной почте процессуальных документов, получению доступа к информации по делам о банкротстве. Но вот что удивительно, до недавнего времени популяризацией идеи электронного судопроизводства никто толком и не занимался.

Так, например, тот же сайт «Судебная власть Украины» известен только адвокатам, судьям и в некоторой степени иным правоохранительным органам, но никак не рядовым гражданам. Все изменилось, когда за дело взялись волонтеры из проекта iGov, которые создали свой Портал государственных услуг. На самом деле задумка отечественных айтишников поражает своим размахом не только участников судебных процессов, но и всех граждан Украины, поскольку позволяет не только подать в режиме онлайн определенные

документы в те или иные государственные органы, но и выполнить сотни других действий, получив детальные пошаговые стратегии по вопросам купли-продажи недвижимости, получения водительских прав и паспорта, и так далее. Не оставили без внимания в iGov и вопрос «Электронного суда», для начала реализовав совместную работу с Высшим хозяйственным судом Украины. Соответствующий меморандум о сотрудничестве по улучшению процесса обмена электронными документами между судом и участниками судебного процесса был подписан всего полгода назад.

Но уже сейчас преимущества такого сотрудничества очевидны и для других судов, а потому в перспективе в 2017 году аналогичные проекты заработают в 8 апелляционных судах хозяйственной юрисдикции, 29 апелляционных судах общей юрисдикции, 9 апелляционных судах административной юрисдикции, и если все пойдет по плану - то и во всех судах первой инстанции. Как работает Сервис сегодня? Прежде всего Сервис позволяет подать документы в ВХСУ, сделав несколько простых шагов. Вначале необходимо открыть официальный сайт ВХСУ и щелкнуть мышкой на баннер с логотипом iGov. Затем следует загрузить сертификат электронной цифровой подписи и поделиться необходимой персональной информацией. Далее система должна идентифицировать участника судебного процесса, поэтому представить что-то анонимно не получится. Нужно войти через BankID (введя данные Интернет-банка, который подключен к системе) или электронно-цифровая подпись (например, ЭЦП налоговой, Минюста и др.). Когда же пройден и этот шаг, то можно заполнять форму для своего обращения. Она включает в себя телефон, электронную почту (на этот e-mail высылают результат обработки обращения), адрес регистрации. И, в конце концов, можно будет загрузить документы, уже имеющие электронную цифровую подпись, в завершении нажав кнопку «Заказать услугу».

В настоящий момент с помощью данного сервиса можно подавать в ВХСУ ходатайства, объяснения, дополнения и прочие документа такого характера. В ближайшем будущем перечень документов будет расширен. В

настоящий момент ВХСУ совместно с организацией iGov тестируют пилотный проект по внедрению цифрового документооборота внутри самого Высшего Хозяйственного Суда, который позволит свести к минимуму затраты из госбюджета, связанные с поставками бумаги для документов, и оптимизирует работу сотрудников службы.

Таким образом «Электронный суд» в рамках проекта iGov - это классический пример правильного обучения студента юридического факультета, который, быть может, еще не знает всего, но точно знает учебник, в котором это написано. То есть знает, где найти правильный ответ. Например, одна из услуг «Электронного суда», это «Ведомости по делам о банкротстве», но они содержат банальную гиперссылку на сайт Высшего хозяйственного суда <http://vgsu.arbitr.gov.ua/pages/157> При этом сайт ВХСУ работает с Сервисом вполне на паритетных основах - в правом углу содержится баннер iGov, сразу переходящий на страницу «Подача процессуальных документов в открытом кассационном производстве».

В свою очередь «Отправка процессуальных документов по электронной почте участникам судебного процесса» или «Уплата судебного сбора онлайн» - это прямые ссылки на портал «Судебной власти в Украине» <http://court.gov.ua/emailec> и <http://court.gov.ua/sudytax/> Казалось бы, мелочь и все просто, но ведь все собрано в одном месте, ничего не надо искать, а время сегодня все так же дорого, как и тысячи лет назад. Интересен и еще один немаловажный аспект, а именно финансовый. Ведь государство также неоднократно декларировало заявления о том, что «электронный суд - это будущее судопроизводства». Так, по мнению заместителя главы Администрации Президента Алексея Филатова, судопроизводство «необходимо максимально перевести в электронную форму, чтобы в суде хранились только оригиналы документов, которые необходимы для проверки достоверности тех или иных доказательств. В идеальном варианте суд не будет заниматься бумажной работой вообще. Это сокращает расходы, поскольку нужно меньше работников аппарата, нет необходимости нести затраты

на почту, бензин и транспортные средства, чтобы возить дела между судами». И именно поэтому 22 сентября 2015 года Киевский районный суд города Одессы одним из первых презентовал внедрение проекта «Электронный суд». Этот проект реализуется Государственной судебной администрацией Украины совместно с Советом судей Украины при поддержке Проект Агентства США по международному развитию «Справедливое правосудие». Но вот только при этом интерфейс системы сервиса iGov намного проще своего государственного аналога (как визуально, так и по алгоритму действий), он не требует финансирования из госбюджета, поскольку разрабатывается и внедряется за счет волонтеров и гражданских организаций, а также обладает обширным ресурсом для популяризации за счет широкого спектра государственных услуг разрабатываемых на платформе iGov.

Таким образом, конкурентная борьба между волонтерами и государством вновь оказывается не в пользу последнего. Что, конечно, печально, поскольку применение электронного судопроизводства на государственном уровне может не только обеспечить максимальную прозрачность судебного процесса, но и существенно упростить его, а также ограничить возможности для различного рода злоупотреблений (нет возможности задержать передачу дела или выдачу судебного приказа, потому что для любой стороны доступна информация о совершенных процессуальных действиях с точностью до минуты). Но поскольку спасение утопающих - дело рук самих утопающих, будем надеяться, что ребята доведут обещанное до конца, и вскоре подать иск онлайн можно будет в любом районном суде Украины (http://censor.net.ua/blogs/4840/kak_podat_isk_sidya_na_divane). – 2017. – 10.01).

***

Блог на сайті «Власна справа»

Про автора: Ірина Абдуліна, головний редактор журналу «Інтелектуальна власність», м. Київ

Який принцип вичерпання прав — регіональний чи міжнародний — потрібен Україні?

Принцип вичерпання права на торговельну марку полягає в тому, що після збуту товару на ринку, маркованого зареєстрованою торговельною маркою самим правовласником або за його згодою, правовласник втрачає контроль за подальшим перепродажем такого товару, або за його комерційним використанням. Залежно від того, на якій території збувається товар, розрізняють національний, регіональний, міжнародний і змішаний принципи вичерпання права на торговельну марку.

У даний час різні країни по-різному підходять до застосування принципу вичерпання прав. Наприклад, Німеччина і Великобританія дотримуються принципу регіонального (або європейського) вичерпання прав. США, Швеція і деякі інші країни притримуються принципу міжнародного вичерпання права. Законодавці Австрії та Данії залишають це питання на розсуд судових органів.

Більшість же правовласників торговельних марок виступають за обмеження вичерпання прав, оскільки при цьому розширюється обсяг їх правової охорони. Таке обмеження дозволяє їм блокувати паралельний імпорту та дає можливість надавати ліцензії відразу декільком особам у різних країнах.

У споживачів товарів є вибір – купувати товари у прямих дилерів за вищими цінами або у паралельних імпортерів – за нижчими. Так, наприклад, ціни на авто мають найвищий рівень у Великобританії, зменшуючись, відповідно, в Німеччині, Португалії та Іспанії. Оскільки вигода для споживача в покупці автомобіля за нижчою ціною очевидна, то, на розсуд правовласників торгових марок, якість паралельно імпортованих автомобілів має відрізнитися від тих, які продаються на власному ринку. Якість товарів, які імпортуються за різними ринковими схемами, повинна відрізнитися (як правило, це різне комплектування, обмеження у дизайні, але, найчастіше, якість з погляду надійності та безпеки залишається однаковою для будь-якого імпорту).

Паралельний імпорту — це складний інструмент економічних важелів міжнародної торгівлі, який потребує ретельного

економічного, політичного і правового аналізу в кожній країні окремо. Проблема існує, але розглядати її необхідно з різних точок зору і знаходити баланс інтересів. Перш за все, якщо Україна спрямовує вектор свого розвитку до Європейського Союзу, то треба прораховувати всі за і всі проти з урахуванням суспільних інтересів.

Основні законодавчі принципи міжнародної торгівлі для країн Європейського співтовариства закладені в Римському договорі. Це насамперед забезпечення вільного переміщення товарів всередині країн спільноти. Однак права на інтелектуальну власність, виходячи зі своєї природи, накладають територіальні обмеження на торгівлю. Зі статей 30 і 36 Римського договору випливає, що власник торговельної марки, який оформив свої права відповідно до закону країни — учасниці договору, не має права перешкоджати імпорту товарів, якщо вони законним чином були введені в господарський обіг будь-якої країни — учасниці договору ним самим або з його згоди. Таким чином, країни ЄС намагаються досягти балансу між правами на інтелектуальну власність і принципом вільного переміщення товарів всередині спільноти.

Іншим важливим нормативним документом для ЄС є Директива 89/104/ЕЕС про гармонізацію національних законодавств про товарні знаки в країнах — членах спільноти. У статті 7 (1) Директиви зазначено: «Право на товарний знак не надає його власнику можливість забороняти третім особам використовувати цей знак для маркування товарів, введених у торговий обіг ним самим або за його згоди всередині країн співтовариства».

Судова практика Європейської співдружності підтверджує, що діє принцип пропорційності інтересів власників торговельних марок і продавців товарів. Тобто судові рішення ухвалюються при дотриманні балансу між вільним переміщенням товарів і правами власників об'єктів інтелектуальної власності. З одного боку, власники мають право контролювати те, що продається під їх торговельними марками, для гарантії якості. А з другого, у паралельних імпортерів діє принцип вільно продавати товари.

Що стосується застосування принципу вичерпання прав Європейського співтовариства щодо інших країн, то на сьогоднішній день єдиної позиції немає. Положення Директиви прямо не вимагає включити до національного законодавства про торговельні марки принцип європейського або міжнародного вичерпання прав. Насправді Європейський суд має невелику практику в таких спорах. Рішення щодо паралельного імпорту виносяться в кожному випадку окремо відповідно до принципу міжнародного вичерпання прав, але на законодавчому рівні це питання не порушується.

У США таке поняття, як «вичерпання виключних прав», не використовується, але діє доктрина «першого продажу», по суті, аналогічна вичерпання прав. Судова практика США фактично застосовує дану доктрину на практиці, починаючи з 1908 року. Перша справа стосувалася питань видавців друкованої продукції, які створювали перепони для перепродажу примірників своєї продукції через різного роду третіх осіб. У рішенні суду явно простежувався підхід, який аналогічний принципу вичерпання прав. Подальший продаж друкованої продукції не зачіпає сферу майнових авторських прав (зокрема, немайнове право автора на оприлюднення, доведення до загального відома), а також не порушує дію угоди з розповсюдження цієї продукції. Таким чином, це обмеження права автора на розповсюдження творів було сформульовано як перший продаж і, по суті, означає вичерпання дії авторських прав. З 2008 року у США доктрина вичерпання прав стала поширюватись на об'єкти патентного права.

В Японії регулювання паралельного імпорту є найбільш ліберальним. У конституції Японії прописана норма, відповідно до якої спроба ввести заборону на паралельний імпорт прирівнюється до державного злочину. Разом з тим такий імпорт допускається, якщо одночасно торговельна марка нанесена в країні-експортері самим правовласником, то правовласник в країні-експортері несе відповідальність, таку як і в Японії, щодо якості товару, який реалізується правовласником в Японії, і при цьому репутація правовласника зростає.

В Індії та Китаї режим вичерпання прав також законодавчо не визначений, проте, правовласник зберігає право контролювати небажаний паралельний імпорт і, за необхідності, запобігати йому.

В Індії паралельний імпорт може бути заборонений, якщо якість товару змінилася або погіршилася після розміщення товарів на ринку (після першого продажу).

У Китаї паралельний імпорт може бути заборонений у разі заподіяння шкоди виключному праву на торговельну марку. Зокрема, якщо імпортований товар не відповідає внутрішнім вимогам у галузі технічного регулювання, включаючи відсутність сертифікатів, це розглядається, як одна з підстав для заборони імпорту через неможливість гарантувати якість товару і небезпеку заподіяння шкоди репутації власника торговельної марки.

У результаті внесення змін до Законів РФ у 2002-2003 рр. міжнародний принцип вичерпання прав був замінений на національний принцип. Зроблено це було для зміцнення позиції правовласників і це, без сумніву, на той час сприяло підвищенню інвестиційної привабливості країни.

Однак зараз Уряд Росії інтенсивно обговорює питання переходу на міжнародний принцип вичерпання прав на торговельні марки та легалізацію «паралельного імпорту», що дасть можливість ввозити на територію РФ товари під відповідною торговельною маркою, яку зможуть отримати будь-які імпортери або офіційні дистриб'ютори, а не тільки правовласники торговельної марки. Позиція Уряду РФ така, що, з одного боку, перехід на міжнародний принцип вичерпання прав на торговельні марки в умовах санкцій та інфляції в країні дозволить значною мірою оживити імпорт, забезпечити надходження необхідної кількості товарів, аналогів яким немає серед вітчизняних. Передусім зміни вносяться до законодавства щодо лікарських засобів та запасних частин до імпортних автомобілів і промислового обладнання. Крім цього, втрата прав офіційних дистриб'юторів на ексклюзивний продаж товарів під певними торговельними марками

підвищить конкуренцію на ринку, що призведе до значного зниження цін. Але, з другого боку, перехід на міжнародні принципи вичерпання прав на торговельні марки може привести до збільшення кількості контрафактних товарів, адже значно зросте кількість імпортерів і при цьому може знизитися контроль правовласників. Тому для ретельної підготовки до переходу на міжнародний принцип вичерпання прав готуються відповідні дії для посилення контролю за паралельним імпортом, зокрема посилиться система сертифікації.

Досвід України

На законодавчому рівні принцип вичерпання прав передбачений в п. 6 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», згідно з яким виключне право власника свідоцтва забороняти іншим особам використовувати без його згоди зареєстрований знак не поширюється на використання знака для товару, введеного під цим знаком у цивільний обіг власником свідоцтва чи за його згодою, за умови, що власник свідоцтва не має вагомих підстав забороняти таке використання у зв'язку з подальшим продажем товару, зокрема у разі зміни або погіршення стану товару після введення його в цивільний оборот.

Таке формулювання не дозволяє чітко визначити, який саме вид вичерпання прав закріплений законодавцем — національний або міжнародний.

З огляду на зазначене, законодавство не встановлює обмежень щодо території, де товар повинен бути введений у цивільний обіг, а тому можна вважати, що в Україні діє міжнародний принцип вичерпання прав на торговельні марки. Цьому не суперечить положення п. 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», відповідно до якого імпорт (ввезення) та експорт (вивезення) товару з нанесеним на нього знаком розглядаються в якості окремих способів використання знака. При цьому наступний цивільний обіг товару, вже ввезеного або вивезеного на підставі відповідного ліцензійного договору, не потребуватиме жодних додаткових дозволів правовласника.

На противагу цьому в Законі України «Про авторське право і суміжні права» (ч. 7 ст. 15)

міститься норма, що примірники правомірно опублікованого твору повинні бути законним чином введені у цивільний обіг шляхом їх першого продажу в Україні.

Водночас на практиці податкові інспекції та митниці в Україні витребують одержання дозволу від правовласника (ліцензійного договору) для здійснення імпорту та продажу в Україні товару, який був введений в цивільний обіг на території іншої держави. Фактично на розсуд судам віддається рішення щодо застосування в Україні національного принципу вичерпання прав на торговельні марки.

Протягом останніх років до Верховної Ради України неодноразово подавалися законопроекти, які могли б надали діям фіскальних органів законної сили. Так, до Верховної Ради України 17.11.2016 внесено черговий законопроект № 5419 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення публічності і недопущення зловживань у сфері реєстрації та обігу знаків для товарів і послуг, а також захисту та створення умов для реалізації прав їх власників» (далі — законопроект).

Лобістами законопроекту виступають представники Європейської Бізнес Асоціації.

У пояснювальній записці йдеться, що законопроект розроблено на виконання зобов'язань України за Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС, а також задля забезпечення належного захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема через створення сприятливих умов для набуття, використання і захисту прав інтелектуальної власності на знаки для товарів і послуг та покращення в Україні інвестиційного клімату шляхом забезпечення публічності та прозорості реєстраційних процедур. Ефективність охорони прав інтелектуальної власності залежить від багатьох факторів, найголовнішим з яких є наявність сучасного, такого, що відповідає вимогам сьогодення, законодавства та дієвих механізмів його реалізації.

Так, законопроект запроваджує замість судової системи оскарження процедури реєстрації знаків для товарів і послуг процедури адміністративного оскарження та

запровадження процедури публікації заявки на знак для товарів і послуг, і ці пропозиції мають бути давно законодавчо застосовані. А щодо головної суті законопроекту — легалізації або конкретизації норм щодо застосування регіонального принципу вичерпання прав на торговельні марки, то в українському суспільстві існують протилежні думки.

Нагадаємо, що у 2015 році тією ж Європейською Бізнес Асоціацією лобіювався законопроект № 2696 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правового забезпечення відкритості баз даних та прозорості реєстраційних процедур», в якому намагалися закріпити національний принцип вичерпання прав інтелектуальної власності на торговельні марки. Однак цей законопроект отримав негативну експертну оцінку. Загалом експерти майже одностайно висловилися, що законопроект № 2696 не спрямований на реалізацію ст. 160 Угоди про асоціацію та має яскраво виражені інтереси великого бізнесу, хоча, по суті, законопроект зачіпає інтереси всіх учасників багатомільярдного ринку імпорту України, насамперед представників малого та середнього бізнесу.

Тож, як відреагує на поданий законопроект Верховна Рада України на цей раз, подивимось, але поки що в публічному просторі України немає аналітичного матеріалу щодо доцільності або недоцільності законодавчого запровадження національного принципу вичерпання прав. Напевно, необхідно провести подальші дослідження, які стосуються теоретичного осмислення правової суті вичерпання прав, а також здійснення комплексних досліджень такого складного явища міжнародної торгівлі, як паралельний імпорт. Національний режим може бути цікавий промислово розвиненим експортно орієнтованим країнам, у яких в експорті домінує промислова продукція. Поки що відповідно, це не Україна. І для того, щоб національний принцип вичерпання прав запрацював у суспільних інтересах, необхідна ретельна підготовка ринкових інструментів для збалансування (<http://intelvlas.com.ua/blog/i-abdulina/yakyy-pryncyp-vycherpannya-prav-regionalnyy-chy-mizhnarodnyy-potriben-ukrayini>). – 2017. – 5.01).

***

Юридический блог компанії Jurimex

Про автора: Юлія Лавреха

Чи дійсно скасовано роздрібний акциз?

Спеціально для видання «Юридична газета» № 52

Роздрібний акцизний податок запроваджено з 2015 року. До того акцизний податок, як правило, не стосувався суб'єктів, які здійснюють реалізацію підакцизних товарів і не є виробниками.

На сьогодні, роздрібний акцизний податок справляється з операцій:

- фізичного відпуску пального (товари, визначені пп. 215.3.4 ПК України) з АЗС та АЗГС;

- з продажу алкогольних напоїв та тютюнових виробів безпосередньо громадянам та іншим кінцевим споживачам для їх особистого некомерційного використання.

20 грудня було прийнято закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році» (реєстраційний номер законопроекту – 5132, від 15.09.2016 року). Наразі він не підписаний Президентом України та не опублікований, а отже, не набрав чинності.

Вказаним законом скасовується роздрібний акцизний податок з пального.

Крім того, згідно з перехідними положеннями вказаного закону, Кабмін зобов'язаний у тримісячний строк розробити законопроект, яким має бути скасований роздрібний акцизний податок щодо тютюнових виробів та відповідно збільшені ставки акцизного податку на тютюнові вироби в абсолютних значеннях.

У зв'язку зі скасуванням акцизного податку з роздрібного продажу пального, ставки на пальне, яке роздається через АЗС та АЗГС, збільшується на розмір ставки роздрібного податку – 0,042 євро з 1 літра (відповідно 42 євро з 1000 літрів). Таким чином, попри збільшення ставок на акцизний податок, який сплачують виробники та імпортери, це не повинно вплинути на ціну пального для кінцевого споживача.

Нагадаємо, що курс, враховуючи пункт 217.3 статті 217 ПК України, особи, які заправляють свої автомобілі на АЗС та АЗГС протягом четвертого кварталу 2016 р., фактично сплачують за кожен літр пального близько 1,21 грн (наприклад, протягом третього кварталу 2016 року ставка в гривні становила майже 1,17 грн за кожен літр).

Відповідний проект щодо скасування акцизного податку з роздрібного продажу був оприлюднений ще у вересні цього року, причому за авторством ДФС України. Така ініціатива абсолютно логічна, оскільки потребує додаткових витрат на адміністрування такого різновиду акцизного податку, проте може бути сплачений ще на етапі імпорту або реалізації виробником.

Хочемо звернути увагу на два нюанси скасування роздрібного акцизного податку. По-перше, варто збалансувати надходження до бюджетів та розподілити таким чином, щоб аналогічна сума надходила до місцевих бюджетів. Проте, якщо раніше розподіл здійснювався залежно від того, де знаходяться пункти продажу, у тому числі АЗС (читай – споживання), що видавалося логічним особливо щодо алкоголю та тютюну, то зі скасуванням роздрібного акцизного податку алгоритм такого розподілу навряд чи можливий.

По-друге, у програші будуть суб'єкти, які використовують пальне з комерційною метою та купують пальне гуртом (тобто не через АЗС). Адже наразі такі операції не підлягають оподаткуванню роздрібному акцизу. Чи справедливо, що таке споживання буде оподатковуватися на рівні з особистим некомерційним споживанням пального? Навряд чи можна однозначно відповісти на це запитання. Оскільки справляння буде одноразове і на етапі реалізації виробництва або імпорту, то, на нашу думку, не можна говорити про дискримінацію. Скоріше навпаки – така дискримінація буде подолана, адже факт споживання наявний в обох випадках, а кумулятивний ефект не виникатиме. Більше того, у випадку з роздрібним акцизним податком повторність оподаткування більш імовірна.

Що ж до алкогольних напоїв та тютюнових виробів, то важко уявити їх використання з комерційною метою, яка в подальшому

не оподатковується роздрібним акцизним податком. Тому припускаємо, що всі алкогольні напої та тютюнові вироби підлягають оподаткуванню в однаковій мірі.

Таким чином, якщо зазначений вище закон набере чинності, це матиме такі наслідки:

1) щодо пального – акцизний податок з роздрібних продажів буде ліквідований з 1 січня 2017 року;

2) щодо тютюнових виробів – скасування такого податку буде задеклароване на рівні закону (буде скасовано за умови, що Кабінетом Міністрів України розробить, а Верховна Рада України прийме відповідний закон);

3) щодо алкогольних напоїв – скасування не передбачається (<http://jurblog.com.ua/2017/01/chi-diysno-skasovano-rozdribniy-aktsiz/>). – 2017. – 5.01).

***

Юридический блог компанії Jurimex

Про автора: Юлія Коваль

Перспективы внедрения концессионных дорог в Украине

Проблема развития транспортной инфраструктуры Украины, безусловно, является ключевой для украинской экономики, так как от ее решения во многом зависят перспективы развития страны в целом. К сожалению, недооценка значения дорожной отрасли на протяжении многих лет привела к плачевному состоянию дорожного полотна во многих регионах Украины. Это и неудивительно, ведь долгие годы дорожная отрасль финансировалась по остаточному принципу. Собственно говоря, этот «принцип» действует и сейчас, хотя и на законодательном уровне наметились благоприятные тенденции (с 1 января 2018 года начнет функционировать государственный дорожный фонд, что должно послужить катализатором системных изменений в отрасли). И все же факт остается фактом – 97% украинских дорог пребывают в неудовлетворительном состоянии, что губительно сказывается на экономике Украины, ведь по подсчетам экспертов из-за одних только плохих дорог государство ежегодно

теряет около 30 млрд. грн. ВВП. Более того, вся сложность ситуации заключается еще и в том, что подобное бесхозяйственное отношение к государственному имуществу, коим являются автомобильные дороги общего пользования, привело к тому, что многие из них вообще нет смысла ремонтировать – легче и правильнее строить вместо них новые. Разумеется, построение новой автомобильной дороги – удовольствие не из дешевых. И так как государственных денег едва ли хватает на ямочный ремонт и возвраты взятых ранее кредитов, то изголодавшая дорожная отрасль в поисках новых источников финансирования обращает вновь и вновь свой взор на альтернативные варианты, одним из которых является концессия на строительство и эксплуатацию автомобильных дорог. Однако есть ли на сегодняшний день перспективы у концессионных дорог в Украине? Ниже определены ключевые моменты, вокруг которых должна выстраиваться дальнейшая дискуссия. И хочется верить, что на данных моментах будет выстраиваться не только дискуссия, но и дальнейшая конструктивная работа.

Сложности взаимодействия: ГЧП и концессии

Говоря о концессионном законодательстве Украины, в том числе законодательстве, регулирующем концессию на строительство и эксплуатацию автомобильных дорог, первое, что следует отметить – это отсутствие логики законодательного процесса в разработке, принятии и дальнейшем усовершенствовании законодательства. Так, концессионное законодательство Украины было сформировано в конце 90-х (в 1999-м году были приняты Законы Украины «О концессиях» и «О концессиях на строительство и эксплуатацию автомобильных дорог»). Однако спустя 10 лет, в Украине на законодательном уровне был внедрен механизм государственно-частного партнерства (ГЧП), а концессия была признана всего лишь одной из форм ГЧП. Вместе с тем, Законом о ГЧП не было предусмотрено четкого механизма взаимодействия действующего концессионного законодательства и нового

законодательства в сфере ГЧП. Именно это привело в итоге к тому, что, несмотря на наличие возможности применения прогрессивного ГЧП, государственные партнеры предпочитают обойти данный механизм стороной, считая его чересчур сложным, затратным по времени и ресурсам (использование ГЧП предусматривает проведение глубокого анализа эффективности проекта, требующего просчета по многочисленным параметрам).

Таким образом, инструмент ГЧП в украинской версии не смог оправдать себя, поэтому его решили реформировать. Однако и тут не сложилось – вместо того, чтобы наконец-таки привести в соответствие инструмент (ГЧП) и его основную форму (концессия) законодатель решил развести по времени и по субъектам данные процессы, лишив процесс реформирования самого необходимого – логики. И если с ГЧП – более-менее разобрались в 2015-м году с принятием Закона № 817-VIII, то концессиями занялись только во второй половине 2016-го года. Так что на данный момент и ГЧП, и концессии по-прежнему существуют сами по себе. Интересно, что одним из заявленных направлений реформы концессионного законодательства является систематизация всех норм законов, регулирующих частные виды концессий, в один общий закон о концессиях. Так что пока остается только гадать, будет ли такая «систематизация» эффективной и не приведет ли она в итоге к размыванию самых главных отличительных черт концессий на строительство автомобильных дорог, которые безусловно требуют специального регулирования.

Проблемы выбора финансовой модели концессионного проекта

Одной из особенностей «концессии по-украински» является ее восприятие государственными органами как панацеи в вопросе поисков источников финансирования – подход, на корню уничтожающий саму суть концессионных отношений, которые должны выстаиваться по принципу партнерского распределения рисков. К тому же, следует помнить, что чем меньше государство вносит

средств на этапе строительства, тем большие риски и затраты оно на себя возлагает.

Безусловно, недостатки существующей модели концессий на строительство и эксплуатацию автомобильных дорог, закреплённой на законодательном уровне, также существенно влияют на возможность применения концессий в строительстве автомобильных дорог. В первую очередь, речь идет о трудностях создания эффективной финансовой модели концессионного проекта (ниже схематически представлены возможные источники дохода концессионера):

Как видно из схемы, концессия предусматривает необходимость внесения со стороны государства платы за эксплуатационную готовность в пользу концессионера. Отсутствие возможности концессионером самостоятельного сбора платы за проезд (часть 6 статьи 29 Закона Украины «Об автомобильных дорогах») ставит его в зависимость от финансовой состоятельности государства. Кроме того, сам факт того, что государство компенсирует концессионеру плату за эксплуатационную готовность означает, что государство берет на себя риски низкого трафика. А учитывая, что по украинскому законодательству платная дорога всегда имеет альтернативную бесплатную дорогу, становится очевидным то, что неправильная оценка платности дороги может иметь в итоге полную финансовую несостоятельность концессионного проекта, то есть возможные убытки для государства, которое вне зависимости от наличия интереса к дороге у ее пользователей так или иначе обязано будет компенсировать концессионеру внесенные инвестиции.

На ряду с этим, не стоит забывать, что сама концессия являет собой платное пользование правом на строительство и эксплуатацию автомобильной дороги. Из этого следует, что концессионер также в свою очередь обязан осуществлять платежи в пользу государства, а именно концессионные платежи (с момента получения дохода от дороги).

Гарантии концессионной деятельности

Вместе с тем, следует отметить тот положительный факт, что действующее

законодательство Украины предусматривает некоторые гарантии для частного инвестора в сфере ГЧП и концессий. Так, в отдельную группу можно выделить гарантии хозяйственной деятельности концессионера, к которым относятся: возможность приобретения права собственности на имущество, расположенное за пределами полосы отвода автомобильной дороги; возможность объективного рассмотрения споров в международном арбитражном суде. Сюда же следует отнести возможность создания специальной проектной компании для реализации проекта (SPV). Эта возможность появилась исключительно благодаря реформированию ГЧП в 2015-м году – долгожданное нововведение, которое позволяет концессионеру диверсифицировать риски, привлечь дополнительное финансирование и участников, а также структурировать проект в целом.

Также немаловажную роль играют гарантии по возврату внесенных концессионером инвестиций, а именно: запрет принудительного отчуждения имущественных и финансовых ресурсов концессионера; принцип невмешательства в деятельность концессионера; гарантии возмещения концедентом всех внесенных концессионером инвестиций (в случае расторжения договора по вине концедента); наличие принципа, согласно которому плата за проезд устанавливается в размере, который учитывает инвестиционную составляющую, которая должна обеспечивать компенсацию затрат концессионера.

И напоследок также можно выделить гарантии по исполнению самого концессионного договора: применение законодательства, действующего на момент заключения договора; запрет на внесение изменений в законодательства с целью ухудшения условий для ведения концессионной деятельности; гарантии возмещения убытков концессионера в случае принятия государственными органами решений, нарушающих права концессионеров.

Вместе с тем, за красивым фасадом наличия базовых гарантий концессионной деятельности скрывается зияющая пропасть – законодателем не урегулирована самая критическая проблема,

которая является болевой точкой для обеих сторон – гарантии исполнения финансовых обязательств со стороны государства. Здесь идет речь об особенностях бюджетного планирования Украины, которое ограничивается одним годом в случае, если финансирование осуществляется из общего фонда бюджета. А так как концессионные проекты могут иметь длительность до нескольких десятков лет, то каждый год концессионер будет находиться в состоянии неопределенности: хватит ли у государства денег, чтобы выполнить взятые на себя обязательства в полном объеме и оговоренные сроки.

Вместе с тем, не можем не отметить, что на данный момент в парламенте зарегистрирован законопроект, предусматривающий возможность взятия долгосрочных обязательств в рамках ГЧП. Однако, если концедент не принял решения о реализации концессионного проекта на условиях ГЧП, то возникает спорный вопрос о возможности применения законодательства в сфере ГЧП к концессионным отношениям.

Несовершенное законодательство или мешающий плохому танцору пол?..

В связи с выше изложенным, возникает логический вопрос – действительно ли действующее концессионное законодательство препятствует строительству концессионных дорог уже сегодня? И да, и нет. Прежде всего, необходимо четко уяснить: само по себе законодательство, каким бы совершенным оно ни было, никогда не может стать причиной изменения общественных отношений. Да, законодательство может отобразить уже сложившиеся отношения, переведя их таким образом в юридическую плоскость, или же стать катализатором изменений, но только, если к тому уже есть внешние предпосылки. Но есть ли в Украине на сегодняшний день такие «предпосылки» для реализации проектов концессионных дорог?.. Пожалуй, самым отчаянным и в то же время самоуверенным шагом правительства с целью доказать, что эти предпосылки все-таки есть, была попытка объявить концессионный конкурс на строительство и эксплуатацию автомобильной дороги Львов-Краковец в 2015-м году. Однако

преждевременность данного решения была подтверждена печальными результатами конкурса – он попросту был признан не состоявшимся ввиду того, что поданные участниками заявки не соответствовали завышенным требованиям. Грустней всего то, что, обвинив во всем несовершенное концессионное законодательство, государство принялось его реформировать в авральном порядке вместо того, чтобы первым делом честно признать собственные просчеты, а именно – включение неисполнимых финансовых условий в конкурсную документацию, отсутствие у власти целостного видения проекта, недостаточная предварительная работа с потенциальными инвесторами, откровенные просчеты в оценке трафика, наличие не решенных вопросов, которые потенциально могли бы затормозить проект (отвод земельных участков, отношения с предыдущим концессионером), желание переложить ответственность на частного партнера...

Перспективы внедрения концессионных дорог в Украине до принятия четкого политического решения о внедрении концессионных дорог (да, именно политического решения, а не нового закона) – весьма туманны. Более того, наличие нового совершенного (хотя и это весьма сомнительно) концессионного законодательства не решит куда более глобальной проблемы – безответственного отношения государства к инвестору. Хочется просто напомнить, что основной идеей государственно-частного партнерства является честное и прозрачное распределение рисков между партнерами, а не отчаянные попытки переложить друг на друга ответственность. И тут нужно четко для себя определить, что уважающий себя инвестор не будет ввязываться в авантюру. А отсюда следует необходимость создания качественно нового имиджа Украины как государственного партнера, которому можно и нужно доверять.

Напоследок хотелось бы вывести небольшую квинтэссенцию успешного развития концессионных дорог в нашей стране – больше честности в отношениях с потенциальным

инвестором, меньше пиара в коммуникации с обществом, больше глубокого анализа рисков и вдумчивого исследования альтернативных возможностей, больше инициативности и смелости со стороны чиновников, меньше давления со стороны политиков, и в то же время – честного осознания собственной ответственности за будущее украинских дорог, которое решается прямо сейчас. Подытоживая все выше сказанное, хочется еще раз подчеркнуть, что концессионные дороги в Украине могут и должны стать реальностью. Однако этому должна предшествовать большая и трудоемкая подготовительная работа, охватывающая специалистов различных областей и с различным опытом, знающих не только международную практику, но и считающихся с суровыми украинскими реалиями (<http://jurblog.com.ua/2017/01/perspektivyi-vnedreniya-kontsessionnyih-dorog-v-ukraine/>). – 2017. – 5.01).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Роман Семенуха, народний депутат, «Самопоміч»

Е-квиток у майбутнє

Електронні квитки для проїзду в муніципальному транспорті в світі почали впроваджуватися ще кілька десятиріч тому. Однією з країн-новаторів стала Фінляндія. Наразі електронний облік в системі муніципального транспорту здійснюється у більшості країн цивілізованого світу. Найбільш оптимізованою й тому показовою в цьому контексті є практика Барселони та Парижу, за їхніми стандартами працює більшість європейських міст.

Наші сусіди - Східна Європа та країни Балтії - успішно впровадили систему єдиного електронного проїзду в себе. Оптимізація перевезень, контроль пасажиропотоків та значний економічний ефект - ось результати цієї корисної інновації. Моделі, форми оплати, термін дії квитка тощо залежать від специфіки міст та структури міського транспорту у кожному окремому місті.

Ось як, наприклад, діє е-квиток в Таллінні.

Електронний квиток - Зелена смарт-картка - продається у спеціалізованих кіосках, або її можна замовити в інтернеті. Вона коштує символічні 2 євро, а надалі містяни користуються нею безкоштовно в усіх видах міського транспорту. Гості ж Таллінна поповнюють смарт-картку з урахуванням кількості поїздок. В транспорті пасажир прикладає картку до спеціального пристрою - валідатора, таким чином фіксує факт своєї поїздки.

Наразі й інші міста Естонії переходять на єдиний електронний проїзний.

Тема електронного обліку вже декілька років обговорюється й в Україні в контексті реформи інфраструктури, і ось, нарешті, ми впритул наблизилися до реалізації цього проекту. Наприкінці минулого року Верховна Рада прийняла відповідний законопроект в першому читанні.

Такий підхід є логічним та прогресивним хоча б з огляду на його економічну ефективність. За даними ЄБРР у містах Західної Європи втрати під час збору виручки у міському транспорті складають 2-3%, у Східній Європі - 2-7%, тоді як в наших містах втрати сягають 25-40% через використання анахронічних паперових квитків, людський фактор («зайці» та фальшиві посвідчення) і відсутність автоматичного обліку пільговиків.

До того ж, практично неможливо відстежити пасажиропотік. Це в свою чергу значно ускладнює планування та впровадження нових маршрутів та розвантаження вже наявних.

Доки ми не впровадимо систему електронного обліку та електронний квиток, ми не зможемо перейти до більш складних завдань щодо створення розумних та сучасних міських транспортних схем.

Звернення з проханням підтримати законопроект про впровадження електронного квитка подали до Верховної Ради 15 мерів українських міст. За підрахунками, якщо реформа пошириться хоча б на 15 міст, сукупний економічний ефект від впровадження електронного обліку може перевищити 17 млрд гривень на рік.

До впровадження нової системи міста України прямують різними темпами, в цьому

процесі, безумовно, є лідери, готовність яких до інновації - приклад для інших.

Дуже активно йде мова про е-квиток у Львові. Львів'яни навіть створили сайт «Е-квиток», присвячений громадському транспорту та перевагам, які надасть впровадження проїзних смарт-карток у місті. До речі, разовий паперовий квиток теж залишиться, як і в багатьох містах Європи. За ним можна буде пересуватися 70 хвилин із здійсненням безкоштовних пересадок. Окрім разового квитка діятимуть короткострокові абонементи та довгострокові абонементи, а також пільгові персоналізовані абонементи (тобто такі е-квитки, що засвідчують особу пільговика - пенсіонера, школяра та студента, людини з обмеженими можливостями). Використовувати як е-квиток планують безконтактні картки типу MIFARE+ і банківські платіжні картки. Також можливою стане сплата за проїзд за допомогою пристроїв, що підтримують технологію NFC і навіть за допомогою SMS-повідомлення.

В Києві ще в 2013 році відбулася презентація системи «Єдиний електронний квиток» з демонстрацією етапів переходу до власне електронного квитка єдиного зразка, але поки що реалізовано тільки впровадження безконтактних карток в метро.

Важливо, що для користувача-пасажира оплата проїзду через електронний квиток - це дуже зручно, до того ж, такий квиток вже міститиме інформацію про пільги, на які пасажир має право. Адже пільговики наразі вимушені принижуватися перед горе-водіями і цьому ганебному явищу треба покласти край.

Місто ж в свою чергу отримає статистику транспортних потоків та нарешті зможе реально оптимізувати маршрути, а також компенсувати пільги за реальними розрахунками.

Впровадження електронного квитка є важливою фазою інфраструктурної реформи, її драйвером. Це також інструмент, за допомогою якого можна вивести гроші «з тіні». Після децентралізації міста зможуть розпоряджатися надходженнями в бюджет від міських транспортних перевезень. Закон про електронний квиток дасть можливість містам самостійно регулювати питання пільг та

обсяги перевезень, формувати та оптимізувати економіку перевезень. Звертаю увагу, що Закон не зобов'язує муніципалітети запроваджувати електронний облік, однак впроваджує таку можливість.

Але хочу зазначити, що тут важливо забезпечити прозорість обрання системи, адже на цьому етапі можливі величезні корупційні ризики.

Тому обов'язково мають бути проведені чесні тендери, які підлягатимуть суворому громадському контролю.

Наше життя має бути зручним та захищеним, і такі інфраструктурні проекти є запорукою нашої впевненості та комфорту в міському середовищі (http://censor.net.ua/blogs/4843/ekvitok_u_mayibutn). – 2017. – 10.01).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 1 (126) 2017**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
Т. Дубас, О. Федоренко, Ю. Шлапак

Комп'ютерна верстка:
А. Бергелська

Підп. до друку 18.01.2017.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,59.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.